บทที่ 2

ตรวจเอกสาร

2.1 การจัดจำแนกกระบือ

Mason (1974) จัดจำแนกกระบือตามอนุกรมวิธาน โดยรายงานว่า กระบือจัดอยู่ใน

สกุล (Genus)	Bubalus
ชนิด (Species)	bubalis
ชั้น (Class)	Mammalia
ชั้นรอง (Subclass)	Ungulata
อันดับ (Order)	Artiodactyla
อันดับรอง (Suborder)	Ruminantia
วงศ์ (Family)	Bovidae
เผ่า (Tribe)	Bovini

เผ่าแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มคือ

1. Bovina (Cattle)
2. Bubalina (Asian buffalo) มีทั้งหมด 3 สปีชีส์คือ *Bubalus depressicornis* ซึ่งอาศัยอยู่ในประเทศอินโดนีเซีย *Bubalus mindorensis* ซึ่งอาศัยอยู่ในประเทศฟิลิปปินส์ และ *Bubalus bubalis* มีต้นกำเนิดมาจาก *Bubalus arnee* ซึ่งเป็นกระบือป่าจากประเทศอินเดีย
3. Syncerina ที่พบมีเพียงสปีชีส์เดียวคือ *Syncerus caffer* (African buffalo)

กระบือในทวีปเอเชีย

Sethi (2003) รายงานว่ากระบือในเอเชียจำแนกเป็น กระบือแม่น้ำและกระบือปลัก ซึ่งกระบือทั้ง 2 ชนิดนี้มีรูปร่าง จุดประสงค์การใช้งาน รวมทั้ง พันธุกรรมที่ต่างกัน

1) กระบือแม่น้ำ (river buffalo)

กระบือแม่น้ำ (river type) มีจำนวนโครโมโซม 50 (n) เช่น กระบือมูร่าห์ (murrah) (Mason, 1974; เมธา, 2547) โดยทั่วไปมีรูปร่างใหญ่ ตัวผู้มีน้ำหนักเมื่อโตเต็มที่ประมาณ 450-1000 กิโลกรัม เขามีลักษณะโค้งงุ้ม ชอบอยู่ในน้ำที่สะอาดและผลิตเพื่อให้น้ำนม ซึ่งปริมาณและคุณภาพ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

น้ำนมมีความสำคัญอย่างยิ่ง แต่ก็สามารถให้เนื้อและเป็นแรงงานได้ (Sethi, 2003) พบมากแถบตะวันตกออกไป นับแต่ประเทศอินเดีย อียิปต์และยุโรป โดยปกติจะมีสีดำหรือเทาดำ เขาจะมีลักษณะม้วนเป็นวงแคบ หรือชี้ตรงลงต่ำ ชอบนอนปลักในน้ำที่สะอาด กระบือแม่น้ำจะให้น้ำนมมากกว่ากระบือปลัก กระบือแม่น้ำเป็นกระบือประเภทที่ให้นม กระบือแม่น้ำนับว่ามีความสำคัญมากต่อเศรษฐกิจของสังคมชนบทประเทศอินเดีย โดยเป็นแหล่งผลิตน้ำนมและแรงงาน จำนวนสัตว์ที่ให้น้ำนมในประเทศอินเดีย ประมาณ 35% มาจากกระบือแม่น้ำ นอกนั้นเป็นแพะ ซึ่งกระบือแม่น้ำเหล่านี้สามารถให้น้ำนมได้ถึง 70% ของน้ำนมทั้งประเทศ ไขมันจากนมกระบือเป็นแหล่งสำคัญของน้ำมันประกอบอาหารที่เรียกว่า “กี” (ghee) ใช้กันบางประเทศของทวีปเอเชียรวมทั้งอินเดียและปากีสถาน (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2532)

2) กระบือปลัก (swamp buffalo)

กระบือปลัก (swamp buffalo) มีจำนวนโครโมโซม 48 (n) (Mason, 1974; เมธา, 2547) มีลักษณะสีเทาแก่ คอโค้งต่ำ ลักษณะของเขาใหญ่โค้งคล้ายกับเขาวัว ชาวตะวันออกไกลนิยมนำมาทำเป็นภาพในไปรษณียบัตรและรูปแกะสลักไม้ มีนิสัยชอบนอนในน้ำหรือปลักโคลน เลี้ยงไว้เป็นสัตว์ใช้งานในการทำนา ไถนา ต่อมาก็ใช้เนื้อและน้ำนมเพื่อการบริโภค โดยจะใช้เนื้อเป็นส่วนใหญ่ (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2532) ส่วนใหญ่จะพบได้ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และพบได้เพียงเล็กน้อยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดีย (Sethi, 2003)

แม้ว่ากระบือปลักจะมีเพียงพันธุ์เดียว แต่มีลักษณะบางอย่างเฉพาะตัว เช่น กระบือของประเทศไทยมีขนาดใหญ่ เฉลี่ยน้ำหนักตัวประมาณ 450-550 กิโลกรัม จนถึง 1,000 กิโลกรัม กระบือปลักที่อื่นๆ มีน้ำหนักเฉลี่ย 250 กิโลกรัม สำหรับกระบือขนาดเล็กในประเทศจีนพบว่ามีขนาดเพียง 300 กิโลกรัม ในประเทศพม่าและประเทศลาว 500-600 กิโลกรัม(สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2532) หากมีการผสมข้ามระหว่างกระบือมูร่าห์และกระบือปลัก จะได้ลูกผสมที่มีจำนวนโครโมโซมเท่ากับ 49 (n) ซึ่งจะมีปัญหาในด้านความสมบูรณ์พันธุ์ (fertility) คือกระบือจะเป็นหมัน (infertile) (เมธา, 2547)

กระบือไทย

เมธา (2547) รายงานว่ากระบือไทยมีลักษณะ ขนาดและสี คล้ายกระบือในพม่า กัมพูชา ลาว เวียดนาม ฟิลิปปินส์ มาเลเซียและจีน

ลักษณะกระบือไทย หัว ลักษณะค่อนข้างยาว มีขน ใบหน้าแคบ เขาขนาดใหญ่และเล็กรูปร่างแตกต่างกัน บางตัวเขาโค้งแอ่นหลังเล็กน้อยและเอนเข้าหากัน บางตัวเขากาง ยาวแยกออกจากกันขนานกับระดับพื้น ปลายโค้งขึ้นเล็กน้อย บางตัวเขากุดสั้น เรียก “ควายตู้” คอใหญ่กว้าง อวบ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

แข็งแรง ลำตัว ลึก รอบอกใหญ่ ท้องกางใหญ่ หนังสีเทาแก่ ขนที่ปกคลุมบางและค่อนข้างหยาบ ที่เท้าทั้งสี่และใบหน้ามีขนมาก หลังบริเวณบั้นท้ายหักลาด หางยาวไปถึงข้อเข่าหลังหรือยาวกว่าเล็กน้อย มีพู่หางเป็นพวง เท้าใหญ่ กีบทั้งคู่ชิดกันแข็งแรง เต้านมเล็ก ในระยะมีน้ำนมขยายออกเล็กน้อย เต้านมตามปกติไม่ห้อยลงมาตรงระหว่างขาหลังอย่างเต้านมโค ระยะนมแห้งจะมองไม่เห็นขนาดเต้านมเลย หัวนมเล็ก สั้น ระยะไม่ห่างกันทำให้รีดนมยาก โดยเฉพาะเวลาใช้เครื่องรีดนม

Figure 1 Thai swamp buffalo

สี มี 2 สี คือ

สีเทาเข้มเกือบดำและมีขนสีเหลืองคล้ายสีทองปกคลุม บางแห่งมีขนสีแดงจัดอีกด้วย สีเผือก ผิวหนังสีชมพู ขนยาว กีบและเขาสีเหลืองน่าดู และมักจะมีรอยตกกระเป็นจุดดำ (freckles) บนลำตัว

ขนาดและน้ำหนัก กระบือผู้ตอนน้ำหนัก 514-711 กิโลกรัม เฉลี่ย 614.09 กิโลกรัม

ความยาว จากหัวไหล่ถึงโคนหาง 146-165 เซนติเมตร เฉลี่ย 156.5 เซนติเมตร

ความสูง จากพื้นดินถึงตะโหนก 121-147 เซนติเมตร เฉลี่ย 136.7 เซนติเมตร

วงจรกำหนัด กระบือไทยมีวงรอบการเป็นสัด 19-24 วัน (เฉลี่ย 22 วัน) ช่วงเป็นสัดประมาณ 1-3 วัน

ระยะอุ้มท้อง ประมาณ 287-340 วัน (เฉลี่ย 316 วัน)

ระยะการให้นม แปรปรวนตั้งแต่ 21-412 วัน

2.2 สถานการณ์ประชากรกระบือ

กระบือ (*Bubalus bubalis*) มีจำนวนประชากรประมาณ 168 ล้านตัวทั่วโลก ซึ่งสามารถพบได้ในทวีปเอเชีย 161 ล้านตัว (95.73 %) ทวีปแอฟริกา 3,717,000 ตัว ประเทศอียิปต์ (2.24%) ใน

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ทวีปอเมริกาใต้ 3.3 ล้านตัว (1.96%) ทวีปยุโรป 500,000 ตัว (0.03%) และ ออสเตรเลีย 40,000 ตัว (0.02%) (Borghese and Mazzi, 2005)

ประเทศไทยเคยมีประชากรกระบือมากเป็นอันดับที่ 2 ของโลก แต่จำนวนกระบือลดลงจาก 4.7 ตัวในปี คศ.1990 เหลือเพียง 1.9 ล้านตัวในปี 1998 จนเหลือ 1.7 ล้านตัวในปี 2002 โดยจำนวนนี้ถูกเลี้ยงใน 517,941 ครัวเรือน และยังมีแนวโน้มลดลง ประชาชนบางพื้นที่นิยมบริโภคลูกอ่อนจึงนำกระบือตั้งท้องมาฆ่า อีกทั้งมีความสมบูรณ์พันธุ์ต่ำ ระยะการผลิตยาวนานอีกทั้งอายุความสมบูรณ์พันธุ์ใช้เวลานานกว่า 4 ปี (Suthikrai, 2002) อีกทั้งการลดลงของพื้นที่ปลูกข้าว การนำเครื่องจักรมาใช้แทนกระบือ การตอนกระบือเพศผู้ที่มีลักษณะดีและการขยายโรงงานอุตสาหกรรมเข้ามาสู่พื้นที่เกษตรกรรม (Faarungsang, 1998)

FAO (2000) รายงานว่า มีการลดลงของกระบือในประเทศไทย (Figure 2) ในระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมา

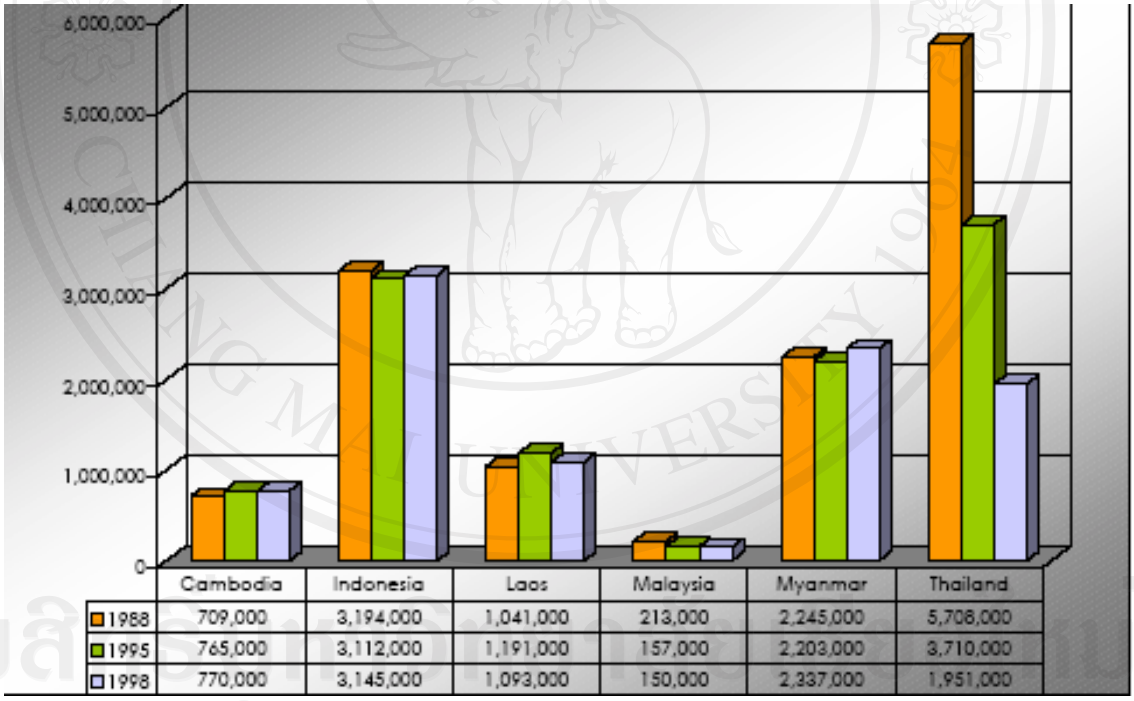

	Cambodia	Indonesia	Laos	Malaysia	Myanmar	Thailand
1988	709,000	3,194,000	1,041,000	213,000	2,245,000	5,706,000
1995	765,000	3,112,000	1,191,000	157,000	2,203,000	3,710,000
1998	770,000	3,145,000	1,093,000	150,000	2,337,000	1,951,000

Figure 2 The decline of swamp buffalo in Thailand since 1988-1998. (FAO, 2000)

Note : The 1988-1998 figures are based on FAO statistic, except the 1998 figure for Thailand which in based on the Thai department of livestock development (DLD) estimate.

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

กระบือในประเทศไทยประมาณ 83% ถูกเลี้ยงในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งมีการทำการเกษตรมากที่สุด โดยทั่วไปเป็นกระบือปลัก มีลักษณะเป็นสี เทา ดำ 90-95% นอกนั้นเป็นสีขาว และถูกเลี้ยงโดยเกษตรกรรายเล็ก โดย 60% ของประชากรไทย มีการทำเกษตรกรรมขนาดเล็กในครัวเรือน และเลี้ยงกระบือไว้ตามหลังบ้านประมาณ 5-10 ตัว โดยไม่มีกำไรตอบแทนเลย มีเพียงเล็กน้อยเท่านั้นที่จะเลี้ยงเกิน 50 ตัว มีการจัดการแบบการค้า กระบือได้รับอาหารที่มีคุณภาพและมีการดูแลอย่างดี แต่ส่วนใหญ่ในช่วงเพาะปลูกกระบือจะผูกยืนโรงและได้รับฟางข้าว เป็นเวลาถึง 4 เดือน ในช่วงที่ขาดแคลนอาหาร จากนั้นกระบือทั้งตัวผู้และตัวเมียจะถูกปล่อยให้แทะเล็ม ข้าวตามท้องนาหลังจากเก็บเกี่ยวแล้ว ซึ่งเป็นช่วงที่มีการผสมพันธุ์ (Na-Chiangmai, 2000)

กระบือจัดว่าเป็นสัตว์ใช้แรงงานมาหลายศตวรรษแล้ว พัฒนาการของกล้ามเนื้อจึงมีมากเป็นพิเศษ กระบือบางตัวมีน้ำหนักถึง 1,000 กิโลกรัม หรือมากกว่านั้น กระบือมีแนวโน้มที่จะเป็นสัตว์ให้เนื้อที่สำคัญ และการเลี้ยงกระบือเนื้อนั้นกำลังขยายตัวมากขึ้น จนกระทั่งปี พ.ศ.2521 ประเทศสหรัฐอเมริกา ได้มีผู้นำกระบือฝูงแรกจำนวน 50 ตัว เข้าไปเลี้ยงในฟาร์มเพื่อการค้า ทำให้กระแสการเลี้ยงกระบือขุนเพื่อต้องการผลผลิตเนื้อของกระบือขุนในตลาดโลกจึงเริ่มมีการตื่นตัวมากขึ้น อีกทั้งจากการทดลองของเมธา (2547) เปรียบเทียบการขุนกระบือและโค พบว่า เปอร์เซ็นต์ซากไม่แตกต่างกันในโคเนื้อและกระบือ และมีลักษณะซากดี ดั้งนั้นจึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจในระบบการผลิตกระบือขุนภายใต้สภาพทั่วไป

ปัจจุบันแนวคิดการเลี้ยงกระบือขุนเพื่อให้เนื้อเพียงอย่างเดียวนั้นได้รับการยอมรับและมีการแพร่ขยายตัวมากขึ้น ซึ่งเดิมนั้นเนื้อกระบือส่วนใหญ่ที่บริโภคมีขายกันตามท้องตลาดนั้นได้มาจากกระบือที่ปลดจากการใช้งานหรือให้น้ำนมแล้ว เนื้อที่ได้จึงมีคุณภาพต่ำ แต่เมื่อใดก็ตามที่กระบือได้รับการเลี้ยงดูและการให้อาหารอย่างดี คุณภาพของเนื้อก็จะนุ่มและน่ารับประทานมากขึ้น ในอดีตกระบือที่ฆ่าเพื่อบริโภคในตะวันออกกลางส่วนใหญ่นำเข้ามาจากประเทศอินเดียและปากีสถาน ส่วนกระบือจากประเทศไทยและออสเตรเลียจะส่งไปยังฮ่องกง เนื่องจากความต้องการเนื้อกระบือมีมาก จึงทำให้จำนวนประชากรกระบือของไทยลดลง (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2532) แต่ด้วยข้อจำกัดด้านการเลี้ยง ได้แก่ เป็นสัตว์ที่ไม่ทนร้อน ราคาในท้องตลาดเมื่อเทียบกับโคแล้วนับว่าต่ำกว่ามาก ต้นทุนด้านอาหาร และค่านิยมด้านการบริโภคเนื้อกระบือน้อยกว่าสุกรและโค ทำให้จำนวนผู้เลี้ยงกระบือขุนยังไม่มากส่งผลให้อุปสงค์น้อยกว่าอุปทาน ปี พ.ศ. 2547 และ 2548 ประเทศไทยไม่มีการส่งออกเนื้อกระบือไปยังต่างประเทศ ทั้งที่เดิมนั้นนับจากปี พ.ศ. 2539 เป็นต้นมา การส่งออกเนื้อกระบือของไทยก็ลดลงตามลำดับ (กรมปศุสัตว์, 2548) สำหรับโปรแกรมที่ใช้ในการปรับปรุงสายพันธุ์กระบือนั้นใช้เพื่อจุดประสงค์ 2 ประการคือ ให้เนื้อและแรงงาน โดยใช้แก้ปัญหาการลดลงของจำนวนกระบือ น้ำหนักและขนาดของร่างกายในการเลี้ยง

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ของเกษตรกรรายย่อย จากการปรับปรุงพันธุกรรมพบว่า การสืบพันธุ์และสมรรถภาพการผลิตในกระบือโตเต็มที่ อายุของการตั้งครรภ์แรกอยู่ที่ 3.5 ปี และอุ้มท้อง 487 วัน ซึ่งอัตราการตั้งครรภ์เพิ่มขึ้น 80.5% อัตราการคลอดเพิ่มขึ้น 76.9% (Skunmun, 2000)

2.3 การขุนกระบือ

ลักษณะการขุนกระบือ

การขุน (feedlot หรือ finishing) หมายถึง การจัดการเลี้ยงสัตว์ในช่วงระยะเวลาใดเวลาหนึ่งด้วยอาหารคุณภาพดี ได้มีการทดลองนำโคลูกผสม เช่น ลูกผสมอเมริกันบราห์มัน ลูกผสมชาโรเล่ห์ (50%) พบว่า อัตราการเจริญเติบโตด้อยกว่าโคพันธุ์แท้ แต่ดีกว่า โคพื้นเมืองทีมีอายุในวัยเดียวกัน (จีรสิทธิ์, 2529)

ไพบูลย์ (2539) แบ่งลักษณะการขุนกระบือเป็น 2 ระยะ คือ

1. การขุนระยะสั้น (fattening)

เป็นการขุนระยะสั้น กระบือที่นำมาขุนเป็นสัตว์ที่มีอายุมาก โตเต็มวัยแล้ว ส่วนมากเป็นสัตว์ที่คัดทิ้งหรือมีปัญหาด้านการสืบพันธุ์ สภาพโดยทั่วไปมักผอม จึงนำมาขุนให้อ้วนเพื่อส่งตลาดเป็นเนื้อระดับปานกลาง การขุนแบบนี้จะใช้ระยะเวลาในการขุนประมาณ 30-45 วัน หรืออาจจะนานกว่านั้นขึ้นอยู่กับสภาพร่างกายของกระบือก่อนขุน

2. การขุนระยะยาว (feedlot)

เป็นการขุนระยะยาว กระบือที่นำมาขุนจะเป็นกระบือเพศผู้ที่มีอายุไม่เกิน 2 ปี น้ำหนักไม่ต่ำกว่า 250 กิโลกรัม สภาพร่างกายก่อนขุนสมบูรณ์พอสมควร ทำการขุนเพื่อให้ได้เนื้อที่มีคุณภาพระดับเกรดดี ส่งภัตตาคารหรือตลาดระดับสูง การขุนแบบนี้จะใช้เวลาในการขุน 6-10 เดือน

การขุน นอกจากจะขุนภายในคอกโดยใช้อาหารข้นในอัตราสูง และอาหารหยาบในปริมาณมากแล้ว ยังมีการขุนในแปลงหญ้า (pasture finishing) ซึ่งมีอยู่ 3 วิธี อันได้แก่

1) ให้กินแต่หญ้าที่มีคุณภาพสูงโดยไม่ให้อาหารข้น
2) ปล่อยแปลงหญ้า โดยให้อาหารข้นจำนวนจำกัด
3) ปล่อยแปลงหญ้า โดยไม่จำกัดการให้อาหารข้น

หลักเกณฑ์ในการขุน

เพื่อให้การขุนโคกระบือ ส่งตลาดประสบผลกำไร จึงควรจะต้องวางหลักเกณฑ์การขุนไว้ดังต่อไปนี้ (จีรสิทธิ์, 2529)

1. การคัดเลือกโคกระบือที่จะนำมาขุน

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ต้องเป็นโคกระบือที่มีร่างกายใหญ่ โครงร่างได้สัดส่วนจากสายพันธุ์โคกระบือดี เติบโตเร็ว มีอัตราการเปลี่ยนอาหารหยาบเป็นเนื้อค่อนข้างสูง เมื่อฆ่าจะต้องได้เนื้อตามความประสงค์ของตลาด

2. การให้อาหารขุน

ในระยะการขุน 90-150 วัน แม้ว่าเราจะใช้อาหารหยาบ เช่น หยาบสด หยาบแห้ง หรือหญ้าหมัก ที่มีคุณค่าทางอาหารสูงได้ในจำนวน 40-60 % ของอาหารทั้งหมดก็ตามยังมีความจำเป็นในการใช้อาหารข้นที่มีคุณภาพดีเสริมให้กระบือกิน

กระบือมัน

กระบือมันหมายถึงกระบือพื้นเมืองหรือกระบือที่มาจากประเทศเพื่อนบ้าน มีโครงร่างใหญ่ แต่ผอมเนื่องจากการเดินทางระยะไกล ประกอบกับขาดแคลนอาหาร อายุค่อนข้างมาก นำมาขุนต่อ 3-4 เดือน โดยให้หญ้าสด ฟางราดยูเรีย หรือเปลือกสับปะรดเต็มที่ แล้วให้อาหารข้นเสริม จะทำให้อ้วนขึ้นเพราะกระบือจะโตมากกว่าปกติเพื่อชดเชยกับร่างกายที่ผ่ายผอม (compensatory growth) กระบือชนิดนี้ให้เปอร์เซ็นต์ซากปานกลาง ประมาณ 52-55 เนื้อมีคุณภาพดีปานกลาง ซึ่งเป็นที่นิยมของผู้บริโภคตามเขียงต่างๆทั่วไป (สัญชัย, 2547)

การเจริญเติบโตชดเชย หมายถึงการเจริญเติบโตที่ชดเชยต่ออัตราการเจริญเติบโตที่ต่ำในช่วงที่สัตว์ได้รับอาหารจำกัด (ชัยณรงค์, 2529) เป็นอัตราการเพิ่มน้ำหนักร่างกายที่สูงผิดปกติ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเจริญเติบโตทดแทนคือ ปริมาณโภชนะที่ได้รับหลังจากการขาดอาหาร ความยาวนานของการขาดอาหาร ความรุนแรงของการขาดอาหาร อายุสัตว์ เป็นต้น (อนุชา และสุทัศน์, 2526) เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบส่วนประกอบของร่างกายสัตว์พบว่าโคที่มีการเจริญเติบโตแบบชดเชยจะมีการสะสมกล้ามเนื้อเพิ่มขึ้น แต่มีการสะสมไขมันต่ำกว่ากลุ่มที่ได้รับอาหารปกติ (Rompala *et al*., 1985) แต่ในการขุนวิธีนี้กับสัตว์ที่เจริญเติบโตเต็มที่แล้วนั้นพบว่า จะเป็นเพียงการเพิ่มเนื้อเยื่อไขมันที่สะสมในร่างกายเท่านั้น (ชัยณรงค์, 2530)

2.4 อาหารและการให้อาหารกระบือ

อาหารและการให้อาหารเป็นปัจจัยหลักที่สำคัญต่อประสิทธิภาพการผลิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาหารหยาบซึ่งเป็นอาหารหลักที่จำเป็นต่อสัตว์เคี้ยวเอื้อง ส่วนการเสริมอาหารข้นในระดับที่เหมาะสมก่อให้เกิดความสมดุลในกระเพาะหมักคือทำให้เกิดกระบวนการหมักที่เหมาะสมซึ่งต้องอาศัยการทำงานของจุลินทรีย์เพื่อเปลี่ยนไปเป็นผลผลิตสุดท้ายที่มีประโยชน์ต่อตัวสัตว์ จากการศึกษาที่ผ่านมาพบว่า สัดส่วนของอาหารหยาบต่ออาหารข้นนั้นมีความสัมพันธ์ต่อการเปลี่ยนแปลงนิเวศวิทยาในกระเพาะหมัก และการให้ผลผลิต (ไชยวรรณ, 2532) และถ้าหากสัตว์

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ได้รับอาหารข้นในระดับสูงทำให้ประสิทธิภาพในการผลิตจุลินทรีย์โปรตีนลดลง (Rode *et al*., 1985) อัตราการเคี้ยวเอื้องลดลง และสภาวะความเป็นกรดเป็นด่างในกระเพาะหมักลดต่ำลง และส่งผลให้จุลินทรีย์มีความสามารถในการย่อยสลายเยื่อใยต่ำลงไปด้วย (Baik *et al*., 1997) สำหรับอาหารหยาบนั้นจะช่วยกระตุ้นในเรื่องการบีบตัวให้สัตว์ขยอกอาหารออกมาเคี้ยวเอื้อง กระตุ้นการขับน้ำลายซึ่งมีหน้าที่เป็นบัฟเฟอร์ ช่วยปรับสภาพความเป็นกรดเป็นด่างภายในกระเพาะหมัก ทำให้สภาพไม่เป็นกรดจนเกินไป (เมธา และฉลอง, 2533) อย่างไรก็ตามการศึกษาเกี่ยวกับการใช้อาหารหยาบร่วมกับอาหารข้นนั้นมีสัดส่วนไม่แน่นอนทั้งนี้ขึ้นกับชนิดและคุณภาพของวัตถุดิบอาหารสัตว์ที่นำมาผสมในสูตรอาหาร (DePeters and Smith, 1986)

ชนิดอาหารสัตว์

สัตว์เคี้ยวเอื้องมีทางเดินอาหารที่ซับซ้อน และมีขนาดใหญ่กว่าสัตว์ชนิดอื่นประกอบกับมีจุลินทรีย์อาศัยอยู่ในกระเพาะส่วนหน้า จึงทำให้อาหารของสัตว์เคี้ยวเอื้องแตกต่างจากสัตว์ทั่วไปในด้านชนิดของอาหารและปริมาณที่สัตว์ต้องการ โดยแบ่งชนิดของอาหารสัตว์เคี้ยวเอื้องได้ 2 ประเภท ดังนี้ (เทอดชัย, 2548)

1. อาหารหยาบ (roughage) พืชที่นำมาใช้เป็นอาหารสัตว์เคี้ยวเอื้องในรูปอาหารหยาบสด อาหารหยาบแห้ง ได้แก่ หญ้าอาหารสัตว์ชนิดต่างๆ พืชตระกูลถั่วบางชนิดและรวมถึงวัชพืชบางชนิด ยกตัวอย่างเช่น หญ้าแพงโกล่า (*Digitaria eriantha*) เป็นหญ้าชนิดหนึ่งที่กรมปศุสัตว์ โดยกองอาหารสัตว์ ได้ส่งเสริมให้เกษตรกรในหลายจังหวัดทางภาคเหนือปลูก ได้แก่ สุโขทัย กำแพงเพชร อุตรดิตถ์ พิษณุโลก แพร่ ลำปาง ลำพูน เชียงใหม่ เพื่อจำหน่ายและใช้เลี้ยงสัตว์ เป็นหญ้าที่ปลูกครั้งเดียว อยู่ได้หลายปีขยายพันธุ์โดยใช้ส่วนของลำต้น ขึ้นได้ในดินหลายชนิดโดยเฉพาะในดินนา ให้ผลผลิตสูงเมื่อตัดที่อายุ 40 วัน โดยให้ผลผลิตน้ำหนักแห้งประมาณ 800-1,200 กิโลกรัมต่อไร่ มีโปรตีนเฉลี่ย 8% ไขมัน 2.3% เยื่อใย 29% เถ้า 8.15% คาร์โบไฮเดรต 46% โภชนะย่อยได้ทั้งหมด (TDN) 59% การปลูกโดยทำการเตรียมดิน เช่นเดียวกับการทำนาใช้ท่อนพันธุ์อายุ 40-60 วันหว่านอัตรา 200-300 กิโลกรัมต่อไร่ ใส่ปุ๋ยรองพื้นสูตร 16-20-0 ในอัตรา 60 กิโลกรัมต่อไร่ หลังจากหญ้าตั้งตัวได้ดีแล้วใส่ปุ๋ยไนโตรเจนในรูปของปุ๋ยยูเรียอัตรา 10 กิโลกรัมต่อไร่ จำนวน 3 ครั้ง พบว่าสามารถตัดหญ้านำมาทำเป็นหญ้าแห้งในช่วงฤดูแล้งได้ปีละ 4 ครั้ง (กรมปศุสัตว์, 2545)

2. อาหารข้น (concentrate) เป็นอาหารที่ใช้ในบางช่วงของระยะเวลาการผลิตที่ต้องการผลผลิตในปริมาณสูง เช่นในช่วงขุน และในช่วงที่อาหารหยาบมีคุณภาพต่ำ การให้อาหารข้นเป็นการเพิ่มต้นทุนการผลิตเนื่องจากอาหารข้นมีราคาแพง แต่ถ้าพิจารณาเปรียบเทียบกับผลตอบแทนที่ได้รับแล้วผลตอบแทนดีกว่า การใช้อาหารข้นนั้นก็จะเป็นประโยชน์ต่อการผลิต สำหรับการ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ประกอบสูตรอาหารข้นควรจัดสัดส่วนระหว่างอาหารข้นกับอาหารหยาบให้สอดคล้องกับสภาพการผลิตขณะนั้นและต้องอยู่ในระดับที่ไม่เกิดผลเสียต่อคุณภาพการผลิต

2.5 การให้อาหารหยาบร่วมกับอาหารข้น

เมธา และฉลอง (2533) รายงานว่า จากการทดลองเลี้ยงกระบือขุนเพื่อทดสอบความเป็นไปได้ในการใช้ฟางข้าวและฟางข้าวหมักยูเรียเป็นอาหารหยาบหลักและเสริมอาหารข้นที่มีโปรตีนร้อยละ 10 โดยจัดสัดส่วนอาหารหยาบและอาหารข้น 3 ระดับคือ 20:80, 50:50 และ 80:20 โดยคำนวณปริมาณการให้อาหารเท่ากับร้อยละ 3 ของน้ำหนักตัว ระยะเวลาในการทดลองนาน 7 เดือน พบว่ากระบือกลุ่มที่ได้รับอาหารหยาบ: อาหารข้น อัตรา 50:50 มีการเจริญเติบโตใกล้เคียงกับกระบือกลุ่มที่ได้รับอาหารหยาบต่ออาหารข้น 20:80 และสูงกว่ากระบือที่ได้รับ 80:20 และเมื่อพิจารณาอัตราการเพิ่มน้ำหนักต่อการให้อาหารข้น 1 กิโลกรัมแล้ว พบว่า การให้อาหารข้นที่ระดับร้อยละ 50 มีการเพิ่มน้ำหนักสูงกว่าการให้อาหารข้นร้อยละ 80 ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า การให้อาหารข้นที่ระดับร้อยละ 50 ให้ผลคุ้มค่ากว่าการให้อาหารข้นที่ระดับร้อยละ 80

ระดับอาหารมีอิทธิพลต่อองค์ประกอบซากและมีผลโดยตรงต่ออัตราการเจริญเติบโตซึ่งสัดส่วนของเนื้อแดง และไขมันมากขึ้นทำให้คุณค่าทางการบริโภคสูงขึ้น โดยพบว่าเนื้อที่ได้จากสัตว์ที่มีการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วจากการได้รับอาหารแบบไม่จำกัดและมีคุณภาพสูง (Close, 1997) สัดส่วนอาหารหยาบต่ออาหารข้น (roughage : concentrate; R:C) ในการใช้ประโยชน์โดยกระบือนั้นเกี่ยวข้องกับปริมาณการกินได้และสมรรถภาพการเจริญเติบโต การใช้ประโยชน์ของอาหารคือ ฟางข้าว หรือ ฟางหมักยูเรีย การใช้ประโยชน์ของฟางข้าวและอาหารข้น สัดส่วนของ R:C ไม่ควรสูงเกินกว่า 65:35 (เมธา และฉลอง, 2533) การให้อาหารข้นในระดับสูงทำให้ pH ลดต่ำลง ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อการใช้ประโยชน์ของโภชนะโดยเฉพาะความสามารถในการย่อยได้ของเยื่อใยในรูเมน ในส่วนขององค์ประกอบซากและผลกำไรสุทธิของกระบือขุนนั้น ซากกระบือมีสัดส่วนของกล้ามเนื้อสูง (68.6%) สัดส่วนของกระดูกต่ำ (17.3%) และสัดส่วนของไขมันต่ำ (10.6%) สัมพันธ์กับเปอร์เซ็นต์ซากของโคขุนที่มีสัดส่วนของเนื้อแดงมาก จากการวิเคราะห์กำไรสุทธิ โดยให้กระบือเป็นต้นทุนคงที่ พบว่าการใช้ฟางหมักยูเรีย โดยเฉพาะกลุ่มที่มี R:C เท่ากับ 80:20, 50:50 ถ้ากระบือขายตามน้ำหนักซากจะมีผลกำไรสุทธิสูงขึ้นในกลุ่มที่ได้รับอาหารข้นเพิ่มขึ้น แสดงให้เห็นถึงความเป็นไปได้ในระบบการขุนกระบือขาย จากการทดลองของเมธา และคณะ (2525) ศึกษาการขุนโคลูกผสมพื้นเมืองบราห์มันที่ได้รับการเสริมอาหารข้นในอัตรา 1.5 และ 2 เปอร์เซ็นต์ของน้ำหนักตัวและให้ฟางหมักยูเรีย (5 เปอร์เซ็นต์) เป็นอาหารหยาบหลัก พบว่าอัตราการเจริญเติบโตเฉลี่ยของโคขุนที่ได้รับอาหารขันในแต่ละระดับเพิ่มขึ้นคือ 605, 618 และ 633 กรัม/วัน ตามลำดับ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

อย่างไรก็ตามการให้อาหารหยาบร่วมกับอาหารข้นควรคำนึงถึงผลกระทบต่างๆ ดังนี้

1. ปริมาณการกินได้ของอาหารหยาบ ทั้งนี้เพราะว่าการให้อาหารข้นในระดับมากเกินไปจะทำให้การกินได้ของอาหารหยาบลดลง เพราะเกิดอัตราการทดแทน (subsitution rate) การกินได้ของอาหารข้นแทนอาหารหยาบ

2. การย่อยได้ของเยื่อใยอาหารหยาบ ทั้งนี้เพราะการให้อาหารข้นในระดับสูง ทำให้สมดุลในกระเพาะหมักเปลี่ยนแปลงสัดส่วนของแบคทีเรียกลุ่มที่ย่อยเซลลูโลส และเฮไมเซลลูโลสลดลง ขณะเดียวกันก็จะมีแบคทีเรียกลุ่มที่ย่อยแป้งและโปรโตซัวเพิ่มมากขึ้น ระดับความเป็นกรดด่างลดลงต่ำกว่า 6 ดังนั้นการย่อยได้ยองเยื่อใยจึงลดลง การให้อาหารข้นสูงกว่าร้อยละ 20 ของวัตถุแห้งทั้งหมดทำให้การย่อยได้ของเยื่อใยลดลงร้อยละ 10-20 (Mulholland *et al*. 1976)

2.6 สรีระวิทยาการย่อยอาหารและกระบวนการเมแทบอลิซึม

กระบือมีความจุของ reticulo-rumen มาก ทำให้มีปริมาณการกินได้สูง และเมื่อเปรียบเทียบปริมาณการกินได้ และความสามารถในการย่อยได้ของโภชนะกับโคพบว่ากระบือมีประสิทธิภาพในการย่อยอาหารได้สูงกว่าโค โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสามารถในการย่อยสลายวัตถุแห้งและเยื่อใยหยาบ อีกทั้งกระบือมีความสามารถในการใช้ประโยชน์จากไนโตรเจนได้สูงกว่าโค โดยมีปริมาณไนโตรเจนที่ขับออกสูง (N output) และการทำงานของหน่วยกรองไต (glomerular filtration) ของกระบือมีประสิทธิภาพสูง และเป็นที่น่าสนใจว่ากระบือมีความสามารถในการสังเคราะห์ยูเรียสูงเมื่อเทียบกับโคกลุ่มสายพันธุ์ต่างๆ ที่ต่างก็ได้รับอาหารหยาบคุณภาพต่ำ นอกจากนี้แล้วกระบือมีอัตราไหลผ่านของเหลวในรูเมน (rumen fluid) อย่างรวดเร็ว โดยมีส่วนของอาหารที่ถูกย่อยใน reiticulo-rumen ด้วย และพบว่ามีการเคลื่อนบีบตัวอย่างแรงและมีการขยายตัวของกระเพาะได้ รวมทั้งจำนวนประชากรจุลินทรีย์ในรูเมนพบว่าสูงกว่าโค (เมธา, 2547)

2.7 ศักยภาพของระบบการผลิตกระบือขุน

จีรสิทธิ์ (2529) รายงานว่า การขุนโคเนื้อและกระบือเนื้อ เพื่อให้ได้เนื้อที่มีคุณภาพดีนั้นสามารถกระทำได้เมื่อมีพันธุ์ดี อาหารดีและการเลี้ยงดูดี อุปสรรคไม่ได้อยู่ที่ พันธุ์ อายุสัตว์ ระยะเวลาขุนหรือคุณภาพอาหาร แต่ปัญหาสำคัญอยู่ที่การซื้อขายเนื้อโค กระบือโดยมิได้คำนึงถึงด้านคุณภาพเนื้อ (meat quality) การให้ราคาตามอันดับชั้นของเนื้อ (carcass grade) ทำให้ผู้ผลิตจำต้องขายโคกระบือในราคาถูกกว่าที่ควรจะได้ จึงขาดแรงจูงใจที่จะปรับปรุงการผลิตให้ดีขึ้นจึง

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

บริโภคเนื้อจากโคกระบืออายุมาก และปลดงาน ปัญหาสำคัญอย่างหนึ่งคืออาหารข้น (concentrate) ที่ใช้ในการขุนมีราคาสูงมากจนผู้เลี้ยงไม่สามารถขุนด้วยอาหารข้นเพียงอย่างเดียว และเพื่อเป็นการลดต้นทุนการผลิตจึงต้องใช้เมล็ดธัญพืช (cereal grain) มาใช้ทดแทนอาหารข้นให้มากเท่าที่จะกระทำได้ นอกจากนี้ได้มีการทดลองใช้พืชอาหารหยาบที่มีคุณค่าทางอาหารสูง วัสดุที่เหลือใช้ตามธรรมชาติหรือจากโรงงานและฟาร์มเพื่อนำมาใช้เป็นอาหารขุนโคกระบือ

กระบือเป็นสัตว์ที่สามารถใช้ประโยชน์จากอาหารหยาบได้ดีกว่าโคโดยสามารถแทะเล็มพืชที่ขึ้นทั่วไปในบริเวณนั้นๆ เศษเหลือจากไร่นาและผลพลอยได้จากการเกษตร (Punia *et al*., 2001) จากการศึกษาของ Punia and Sharma (1990) ศึกษาอิทธิพลของอาหารพลังงานต่ออัตราการผลิต volatile fatty acid (VFA) ในกระบือและโคพบว่า กระบือมีอัตราการผลิต VFA สูงกว่าและใช้เวลาต่ำกว่าโค ($p<0.05$) ดังนั้น กระบือมีความสามารถในการย่อยในกระเพาะรูเมนได้สูงกว่าโคและพฤติกรรมที่ทนต่อความเครียดของกระบือทำให้ต้องการพลังงานเพื่อใช้ในการดำรงชีวิตและการเจริญเติบโตต่ำกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับโคที่ได้รับอาหารชนิดเดียวกันและภายใต้สภาวะเดียวกัน (Liang and Samiyah, 1989) จากการรายงานของ Singh *et al*. (2003) ความสามารถในการย่อยของวัตถุแห้ง (dry matter; DM) อินทรียวัตถุ (organic matter; OM) โปรตีนหยาบ (crude protein; CP) nitrogen free extract (NFE) และความสมดุลของไนโตรเจน ในกระบือสูงกว่าโคอย่างมีนัยสำคัญ ($p<0.05$)

2.8 คุณภาพเนื้อและซากกระบือ

เนื้อและนมที่เป็นผลผลิตของกระบือจากทวีปเอเชียมากกว่า 10 ปีที่ผ่านมา มีรูปแบบที่หลากหลาย เช่นในประเทศอินเดีย ศรีลังกา ปากีสถานและจีน มีปริมาณการผลิตนมต่อตัวต่อปีเพิ่มขึ้น 2.44, 1, 1.45 และ 1.55% ตามลำดับ แต่ในขณะที่การผลิตในประเทศบังกลาเทศ พม่า เนปาลและเวียดนามมีการเปลี่ยนแปลงน้อยมาก และในบางพื้นที่ของเอเชียตะวันออกและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีการเติบโตของการผลิตน้ำนมลดลง ส่วนทางด้านเนื้อกระบือมีการเพิ่มขึ้นของการผลิต 1.43% ในปากีสถานเท่านั้น แต่ขณะที่ประเทศอื่นไม่มีการเปลี่ยนแปลงหรือมีการผลิตที่ลดลง (Dhanda, 2004)

ลักษณะเนื้อโคและกระบือโดยทั่วไปแล้ว มีความใกล้เคียงกันมาก คือ กล้ามเนื้อมีค่าความเป็นกรด-ด่าง 5.4 เมื่อทำให้เย็นจะมีการหดตัว 2 เปอร์เซ็นต์ ความชื้นมีประมาณ 76.6 เปอร์เซ็นต์ โปรตีน 19 เปอร์เซ็นต์ และแร่ธาตุ 1 เปอร์เซ็นต์ อย่างไรก็ตามส่วนที่แตกต่างกันมีข้อสังเกตเห็นได้ชัด คือ ไขมันของกระบือจะเป็นสีขาวเสมอ และเนื้อกระบือจะมีสีคล้ำกว่าเนื้อโค เนื่องจากมีเม็ดสี

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

มากกว่าและมีไขมันแทรกในกล้ามเนื้อน้อยกว่า (กระบือมีอยู่ 2-3 เปอร์เซ็นต์ โคมีอยู่ 3-4 เปอร์เซ็นต์) (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2532)

เนื้อกระบือเป็นเนื้อที่มีคุณภาพดีเช่นเดียวกับเนื้อวัว (ตารางที่ 1) เนื้อกระบือมีโปรตีนร้อยละ 20 เท่ากับเนื้อโค แต่มีไขมันแทรกต่ำกว่า เนื้อกระบือมีลักษณะทางธรรมชาติของเส้นใยกล้ามเนื้อ (fasciculi) และเนื้อสัมผัส (texture) ที่หยาบกว่าเนื้อโค (ชัยณรงค์ และคณะ, 2525; จรัญ, 2527) สีของเนื้อกระบือก็เข้มกว่าเนื้อโค เพราะมีรงควัตถุ (pigment) และไมโอโกลบิน (myoglobin) มากกว่า ทั้งนี้สีของเนื้อมีความสัมพันธ์กับอายุของกระบือ (Valin *et al*., 1984)

Table 1 Chemical components of buffalo meat and beef (จรัญ, 2527)

ชนิด	น้ำ (%)	โปรตีน (%)	ไขมัน (%)	เถ้า (%)
เนื้อกระบือ	75.5	20.3	3.5	0.6
เนื้อโค	66.5	20.2	12.3	0.9

USDA (1996) รายงานว่า สารอาหารในเนื้อกระบือมีความแตกต่างจากเนื้อโค พบว่าเนื้อกระบือมีกรดไขมันอิ่มตัวต่ำกว่าเนื้อโคซึ่งถือว่าเป็นเนื้อที่มีคุณภาพดี เนื้อกระบือประกอบด้วย คอเรสเตอรอล ต่ำกว่า 40% แคลอรีต่ำกว่า 55% โปรตีนสูงกว่า 11% และแร่ธาตุต่างๆมากกว่า 10% เมื่อเทียบกับเนื้อโค (ตารางที่ 2)

Table 2 Certain nutritional components of buffalo meat and beef (100 g) (USDA, 1996)

Contents	Buffalo	Beef
Calories (kCal)	131.00	289.00
Protein (g)	26.83	24.07
Fat (g)	1.80	20.69
Cholesterol (g)	61.00	90.00
Minerals (mg)	641.80	583.70
Vitamins (mg)	20.95	18.52

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

จากการทดลองของ Rocha (2001) เปรียบเทียบคุณลักษณะในเนื้อกระบือและโคพบว่า เนื้อกระบือนั้นมีคอเลสเตอรอลต่ำกว่า 40% และมีแคลอรี่ต่ำกว่า 55% โปรตีนสูงกว่า 11% แร่ธาตุสูงกว่า 10% เมื่อเทียบกับโค (ตารางที่ 3)

Table 3 Comparison of some characteristics of bovine and buffalo meat (Rocha, 2001)

Characteristics	**Bovine**	**Buffalo**
- Calories (Kcal)	289.00	131.00
- Protein (N × 6.25)	24.07	26.83
- Total fat (g)	20.69	1.80
- Fatty acid:		
- Saturated (g)	8.13	0.60
- Monosaturated (g)	9.06	0.53
- Polysaturated (g)	0.77	0.36
- Cholesterol (mg)	90.00	61.00
- Minerals		
Calcium, Iron, Magnesium, Phosphorus,		
Potassium, Sodium, Zine, Copper and		
Manganese (total mg)	583.70	641.80
- Vitamins		
Ascorbic acid, Thiamine, Riboflavin, Niacin,		
Pantotenic acid, Vit.B6, Folacin and Vit.B12		
(total mg)	18.52	20.95

กระบือเกือบทุกพันธุ์ แม้แต่กระบือพันธุ์นมเป็นสัตว์ที่มีขนาดใหญ่ ลักษณะซากคล้ายคลึงกับโค ถึงแม้ว่าส่วนของหนังและหัวกระบือจะมีขนาดใหญ่กว่าโค แต่ปริมาณของเนื้อที่ใช้ประโยชน์ได้ก็ไม่ได้แตกต่างกัน มีรายงานจากประเทศบราซิลว่า กระบือรุ่นพันธุ์เมดิเตอร์เรเนียนและโครุ่นตัวผู้พันธุ์ซีบู มีเปอร์เซ็นต์ซากเป็น 55.5 และ 56.6 เปอร์เซ็นต์ ตามลำดับ ส่วนกระบือปลักในออสเตรเลียให้เปอร์เซ็นต์ซากได้ 53 เปอร์เซ็นต์ กระบือเป็นสัตว์ที่ให้เนื้อมาก ไขมันหุ้มซากมีขนาดบางกว่าโคขุนแม้แต่ตัวที่ดูว่าอ้วนแต่กล้ามเนื้อก็มีขนาดใหญ่ นักวิจัยออสเตรเลียพบว่า การ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ผลิตกระบือที่มีไขมันเกินกว่า 25 เปอร์เซ็นต์ ทำได้ยาก ในขณะที่ซากโคที่ได้รับการคัดเลือกอย่างดี อาจประกอบด้วยไขมันประมาณ 35 เปอร์เซ็นต์ ถึงแม้ว่าจะขุนกระบือด้วยอาหารข้นแล้วก็ตาม บางครั้งก็ยังพบว่าส่วนประกอบของไขมันในซากยังต่ำอยู่ ส่วนกระบือเพศผู้ตอนมีไขมันใต้ผิวหนังจนบางครั้งไม่เห็นความแตกต่างระหว่างคุณภาพซากของกระบือรุ่นและโครุ่น โดยทั่วไปซากของกระบือมีซี่โครงกลมกว้างกว่าโค มีอัตราส่วนของกล้ามเนื้อสูงกว่า แต่กระดูกและไขมันต่ำกว่าของโค หนังกระบือจะหนาจนกระทั่งสามารถแล่ออกได้ 2-3 ชั้น ก่อนนำไปฟอกหนัง (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2532)

อิทธิพลของอาหารมีผลต่อคุณภาพซากโดย Steen and Kilpatrick (2000) ศึกษาคุณภาพซากโคเนื้อลูกผสมซิมเมนทอลและฟรีเชียน น้ำหนักเฉลี่ย 389 กิโลกรัม ที่ได้รับหญ้าหมักและอาหารข้นในสัดส่วนต่างกันพบว่า การเพิ่มสัดส่วนของอาหารข้นทำให้ น้ำหนักมีชีวิต น้ำหนักซาก เนื้อแดง ไขมัน และกระดูก เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ($P<0.001$)

ในการศึกษาในกระบือเพศผู้ที่มีน้ำหนัก 80-90 และ 300 กิโลกรัม ที่ได้รับอาหารพลังงาน 3 ระดับคือ 90, 100 และ 110% ของความต้องการสำหรับโคเนื้อตาม NRC (1976) พบว่าอัตราการเจริญเติบโตต่อวันเท่ากับ 516, 559 และ 607 ตามลำดับ ซึ่งเพิ่มขึ้นตามระดับอาหารพลังงานอย่างมีนัยสำคัญ (Baruah *et al*., 1988) แต่ในด้านคุณภาพซากมีการทดลองของ Mahmoudzadeh *et al*. (2007) ศึกษาผลของระดับอาหารพลังงานและโปรตีนใน 3 ระดับ (90, 100 และ 110% ของความต้องการ) ในอาหารสัตว์พบว่าอาหารทดลองไม่มีผลต่อเปอร์เซ็นต์ซากแต่มีผลต่อไขมันในช่องท้องโดยสูงกว่าระดับอาหารพลังงานที่ได้รับแบบปานกลาง เช่นเดียวกับการทดลองของ Sengar *et al*. (1986) แต่ในการทดลองของ Marcos *et al*. (2003) รายงานว่าเปอร์เซ็นต์ซากอุ่น ซากเย็น เท่ากับ 50.3-51.2 และ 48.8-49.5% ตามลำดับ สำหรับกระบือที่ได้รับสัดส่วนอาหารหยาบต่ออาหารข้นที่แตกต่างกันซึ่งมีน้ำหนักฆ่าที่ 500 กิโลกรัม

จากการทดลองของ Romita *et al*. (1982) ศึกษาผลของอายุฆ่าที่ต่างกัน (20, 28, 36, 52 และ 64 สัปดาห์) กันในการเลี้ยงโดยให้อาหารและสภาวะแวดล้อมเหมือนกันในกระบือและโคฟรีเชียน เพื่อเปรียบเทียบสมรรถภาพการผลิต พบว่าแนวโน้มการเจริญเติบโตของกระบือเหมือนกับโค (ตารางที่ 4) หัวและหนังของกระบือหนักกว่าโคแต่มีน้ำหนักซากที่น้อยกว่าที่อายุเท่ากัน เมื่อเปรียบเทียบเปอร์เซ็นต์เนื้อแดงของกระบือพบว่าสูงกว่าโคที่อายุ 20, 28 และ 36 สัปดาห์ อย่างไรก็ตามเมื่ออายุที่มากกว่า 36 สัปดาห์ไม่พบการเปลี่ยนแปลงเมื่อมีการขุนในกระบือ กระบือมีไขมันใต้ผิวหนังที่มากกว่า แต่ไขมันแทรกน้อยกว่าในโค ที่อายุ 36, 52 และ 64 สัปดาห์ (ตารางที่ 5)

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

Tabel 4 Fast live weight, net live weight, carcass and dressing at different ages of bovines and buffaloes. (Romita *et al*., 1982)

	20		28		36 (1)		36 (2)		52		64	
Age (weeks)	**Bovines**	**Buffaloes**	**Bovines**	**Buffaloes**	**Bovines**	**Buffaloes**	**Bovines**	**Buffaloes**	**Bovines**	**Buffaloes**	**Bovines**	**Buffaloes**
Fast live weight (kg)	161.50*	151.80	228.30***	203.40	291.40**	230.20	285.70	273.70	402.20	384.50	479.20	465.70
Net live weight (kg)	145.80	141.00	201.70**	185.30	263.00***	210.10	257.50	251.10	360.60	353.90	433.20	428.40
Carcass weight (kg)	92.90**	84.00	125.50***	108.00	159.20***	121.00	152.60**	138.90	225.00**	201.80	262.30*	242.70
Dressing (%)	57.52	55.33	54.97	53.09	54.63	52.56	53.41	50.74	55.94	52.48	54.73	52.11
Net dressing (%)	63.70**	59.60	62.40***	58.25	61.24***	57.65	59.28***	55.33	62.31***	57.03	60.56***	56.64

* means within the same row with different superscripts differ significantly $p \leq 0.05$, ** $p \leq 0.01$, *** $p \leq 0.001$ between species, within ages

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

Table 5 Composition of the carcass traits at different ages of bovines and buffaloes. (Gigli *et al*., 1982)

Age (weeks)	**20**		**28**		**36 (1)**		**36 (2)**		**52**		**64**	
Criteria	**Bovines**	**Buffaloes**	**Bovines**	**Buffaloes**	**Bovines**	**Buffaloes**	**Bovines**	**Buffaloes**	**Bovines**	**Buffaloes**	**Bovines**	**Buffaloes**
Half carcass weight (kg)	43.70**	39.00	59.20***	50.70	75.60***	57.30	71.70*	65.30	108.50**	97.50	125.00	117.30
Meat (%)	65.00**	67.60^{a}	64.16**	66.36^{ab}	63.26*	65.40^{b}	64.35	63.80^{c}	62.34	61.41^{d}	61.67	62.00^{d}
Bone (%)	26.40**	24.90^{a}	23.16	22.09^{b}	22.65	21.96^{b}	21.38*	19.50^{c}	19.48***	17.57^{d}	20.20***	16.87^{d}
Total Fat (%)	8.60	7.51^{d}	12.68	11.55^{c}	14.04	12.64^{c}	14.37*	16.70^{b}	18.19*	21.02^{a}	18.12**	21.13^{a}
Other tissues (%)							0.91	0.99	0.86	0.92	1.17	1.22
Subcutaneous fat (%)							4.56***	7.28	5.20***	8.86	5.25***	9.41
Intermuscular fat (%)							6.48	6.78	9.52	9.13	8.57	8.26
Perineal fat (%)	1.90**	0.70	2.23***	0.87	2.30***	0.97	2.42*	1.65	2.61	2.11	3.13**	2.23

* means within the same row with different superscripts differ significantly $p \leq 0.05$, ** $p \leq 0.01$, *** $p \leq 0.001$ between species, within ages

Different letter means are significantly different ($p < 0.05$) between ages

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

จากการทดลองของ Gigli (1982) ศึกษากระบือในอิตาลีที่ได้รับข้าวโพดหมักไม่จำกัด (A) เปรียบเทียบกับกระบือที่ได้รับ 50% ของข้าวโพดหมัก (B) นำมาฆ่าที่อายุ 10, 14 และ 18 สัปดาห์ พบว่าเมื่ออายุเพิ่มขึ้น กระบือมีไขมันใต้ผิวหนังและไขมันระหว่างมัดกล้ามเนื้อเพิ่มขึ้นแต่เปอร์เซ็นต์เนื้อแดงจะลดลงตามอายุ ในการเปรียบเทียบด้านอาหารพบว่าซากของสัตว์ที่ได้รับอาหารกลุ่ม B จะมีไขมันที่ต่ำหว่าแต่มีเนื้อแดงสูงกว่ากลุ่ม A (ตารางที่ 6)

Table 6 Composition of the carcass at different ages of buffaloes (%) (Gigli *et al*., 1994)

Age	Half carcass (kg)	Total meat	Subcutaneous fat	Intermuscular fat	Total fat	Bone
6 months	33.9^{E}	62.06^{AB}	3.98^{E}	5.91^{D}	9.89^{D}	24.93^{A}
10 months						
A	60.2^{C}	63.79^{A}	5.37^{D}	8.01^{BC}	13.38^{BC}	20.20^{C}
B	50.2^{D}	63.86^{A}	4.74^{DC}	6.40^{CD}	11.15^{ED}	22.14^{B}
14 months						
A	93.2^{B}	60.37^{C}	9.00^{B}	11.02^{A}	20.02^{A}	17.47^{D}
B	91.1^{B}	62.37^{AB}	6.93^{C}	8.31^{B}	15.25^{B}	19.98^{C}
18 months						
A	118.4^{A}	59.16^{C}	10.69^{A}	10.93^{A}	21.62^{A}	17.17^{D}
B	91.1^{B}	62.37^{AB}	6.93C	8.31^{B}	15.25^{B}	19.98^{C}
Mean	72.5	62.04	6.65	8.24	14.89	20.48
Error variance	76.8	4.82	1.21	2.64	5.67	1.44

A = fed corn silage *ad libitum*, B = fed corn silage 50%

Diferent letters mean significant differences ($p<0.05$) between ages

คุณภาพของเนื้อเพื่อการบริโภค

ลักษณะที่ชวนรับประทานของเนื้อสัตว์หมายถึง ลักษณะที่จูงใจผู้บริโภคและผู้ประกอบการการผลิตอาหารประเภทเนื้อ หรือผู้ซื้อ ซึ่งนำเนื้อสัตว์ไปบริโภค ลักษณะที่กล่าวถึงนั้นได้แก่ ความนุ่มของเนื้อสัตว์ (tenderness) ลักษณะเนื้อสัมผัส (texture) กลิ่นและรสชาติ (flavor) สีของเนื้อ (colour) และความสามารถในการอุ้มน้ำ (water holding capacity)

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ความนุ่มของเนื้อสัตว์ (tenderness)

ความนุ่ม (tenderness) ของเนื้อขึ้นอยู่กับชนิดของสัตว์ พันธุ์สัตว์ อายุ ชนิดของกล้ามเนื้อ ปริมาณของไขมันที่แทรกอยู่ในกล้ามเนื้อ กระบวนการในการฆ่า การเปลี่ยนแปลงทางเคมีของกล้ามเนื้อหลัง การแช่เย็น การแช่แข็ง และระยะเวลาในการบ่มเนื้อ ความนุ่มของเนื้อมีผลโดยตรงต่อเนื้อสัมผัสของเนื้อซึ่งส่งผลต่อความน่ารับประทานของเนื้อด้วย (สัญชัย, 2547)

ปัจจัยที่ระบุถึงความนุ่มของเนื้อในช่วงการเคี้ยวมีดังนี้ (เยาวลักษณ์, 2536)

1. ความรู้สึกนิ่มนวลต่อลิ้นและแก้ม เป็นความรู้สึกซึ่งเป็นผลจากการสัมผัสของเนื้อต่อลิ้นและแก้ม
2. มีลักษณะต้านต่อแรงกดของฟัน หมายถึงความแรงของฟันที่สามารถกัดเข้าไปในเนื้อ
3. ง่ายต่อการทำให้แยกเป็นส่วนๆ หมายถึง ฟันสามารถที่จะกัดผ่านเส้นใยกล้ามเนื้อลงไปได้ ส่วนของซาโคเลมมาจะย่นเข้าซึ่งทำให้เนื้อแยกเป็นส่วนๆได้
4. ลักษณะเป็นชิ้นส่วนเล็กๆ กล่าวคือ สามารถที่จะกัดและบดได้ดีและเปื่อยยุ่ยเป็นผงสามารถรู้สึกได้ต่อส่วนลิ้นและแก้ม
5. ลักษณะที่เชื่อมต่อกันซึ่งเป็นผลมาจากเส้นใยกล้ามเนื้อที่เข้าใกล้กัน ซึ่งปรากฏการณ์เช่นนี้เกิดจากเนื้อเยื่อเกี่ยวพันที่ห่อหุ้มเส้นใยกล้ามเนื้อนั่นเอง
6. ส่วนที่เหลือจากการเคี้ยวนั้นสามารถอธิบายได้ว่ามีส่วนเนื้อเยื่อเกี่ยวพันที่เหลืออยู่ภายหลังจากเนื้อเยื่อส่วนอื่นนั้นถูกเคี้ยวหมด ซึ่งเนื้อเยื่อเกี่ยวพันที่เหลือนั้นคือส่วนเพอริมีเซียมหรืออีพิมีเซียมนั่นเอง

องค์ประกอบของเนื้อที่มีบทบาทสำคัญในแง่ทำให้เกิดความนุ่มในเนื้อมีสามอย่างคือ เนื้อเยื่อเกี่ยวพัน เส้นใยกล้ามเนื้อ และไขมันที่มีในเนื้อเยื่อกล้ามเนื้อ จากองค์ประกอบทั้งสามประการนี้ ไขมันเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญเป็นรองด้านทำให้เกิดความนุ่มในเนื้อ

1. เนื้อเยื่อเกี่ยวพัน (connective tissue)

กล้ามเนื้อแต่ละชนิดมีความนุ่มมากน้อยต่างกัน ซึ่งขึ้นกับปริมาณและธรรมชาติของเนื้อเยื่อเกี่ยวพันที่มีอยู่ ดรรชนีที่บอกว่าเนื้อมีความนุ่มคือ ปริมาณโปรตีนคอลลาเจนในก้อนเนื้อ กล่าวคือ ถ้าเนื้อเยื่อเกี่ยวพันต่ำจะมีความนุ่มมากกว่า

ปริมาณเนื้อเยื่อเกี่ยวพันในกล้ามเนื้อสะท้อนให้ทราบถึงหน้าที่ของเนื้อเยื่อดังกล่าวช่วงที่มีชีวิตอยู่ เช่น กล้ามเนื้อส่วนขาต้องมีความแข็งแรงกว่ากล้ามเนื้อที่ถูกหุ้มด้วยกระดูกสันหลัง เนื้อเยื่อ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ที่เป็นส่วนรองรับและเชื่อมส่วนต่างๆ ในร่างกายมักจะมีการเปลี่ยนแปลงในด้านเพิ่มความแข็งแรงขึ้น

เมื่อสัตว์มีอายุมากขึ้นเรื่อยๆ ความนุ่มของเนื้ออันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงของเนื้อเยื่อเกี่ยวพันย่อมลดลง แต่ในสัตว์ชนิดเดียวกันที่มีการพัฒนาอย่างรวดเร็วของขนาดเส้นใยกล้ามเนื้อก็จะทำให้ปริมาณของเนื้อเยื่อเกี่ยวพันลดลงด้วย

2. คุณลักษณะของเส้นใยกล้ามเนื้อ (muscle fiber characteristics)

ความนุ่มของเนื้อจะมีมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับการเกร็งตัวของกล้ามเนื้อ (postrigor contraction state) ช่วงที่เกิดการเกร็งตัวของกล้ามเนื้อ ความสามารถในการอุ้มน้ำของเนื้อ และความนุ่มของเนื้อจะลดลง เนื้อที่มีความนุ่มและไม่เหนียวเป็นเนื้อที่มีเส้นใยกล้ามเนื้อค่อนข้างละเอียด ไม่เป็นเส้นหยาบความละเอียดของเส้นใยกล้ามเนื้อจะขึ้นอยู่กับอายุ ชนิดของสัตว์ และลักษณะการใช้งานของกล้ามเนื้อนั้น (สัญชัย, 2547)

3. ไขมันภายในกล้ามเนื้อ (intramuscular lipids)

ไขมันแทรกสามารถใช้เป็นปัจจัยกำหนดคุณภาพเนื้อได้ เนื่องจากการมีไขมันที่แทรกอยู่ระหว่างเส้นใย กล้ามเนื้อจะช่วยเพิ่มความนุ่ม กลิ่นรสที่เป็นลักษณะเฉพาะในเนื้อแต่ละประเภทได้ เช่น เนื้อโค เนื้อแกะ เนื่องจากเนื้อจากสัตว์ทั้งสองชนิดจะเหนียวมากขึ้นตามการทำงานของกล้ามเนื้อและอายุสัตว์ เนื้อที่มีไขมันแทรกจึงได้ราคาดี ในขณะที่ เนื้อบางประเภท เช่น เนื้อสุกรและเนื้อไก่ ซึ่งได้จากสัตว์ที่อายุน้อยกว่าเนื้อจึงมีความเหนียวน้อยกว่าจึงอาจจะไม่เน้นความสำคัญในเรื่องไขมันแทรกมากนัก (สัญชัย, 2547) ไขมันทำหน้าที่เป็นตัวหล่อลื่น เมื่อเราเคี้ยวเนื้อที่มีความหยาบกว่าซึ่งจะช่วยทำให้เนื้อนุ่มอย่างเห็นได้ชัด ทั้งยังช่วยให้สามารถกลืนได้ง่ายอีกด้วย

อีกทั้ง Lemcke (2006) รายงานความเหนียวนุ่มของเนื้อมีอิทธิพลจากปัจจัยดังนี้

1. อายุของสัตว์ โดยทั่วไปแล้วอายุมีความสัมพันธ์จำนวนและสัดส่วนของเนื้อเยื่อเกี่ยวพัน โดยจะเพิ่มขึ้นตามอายุและมีความสำคัญต่อการ

2. การเกิดการการหดเกร็งตัวของเส้นใยกล้ามเนื้อ มีสาเหตุจากการหดตัวของกล้ามเนื้อขณะแช่เย็นซาก ถ้าอุณหภูมิของกล้ามเนื้อลดลงอย่างรวดเร็วก่อนการเกิด rigor mortis (10-14 ชั่วโมงหลังฆ่า) ซึ่งสามารถป้องกันโดยการกระตุ้นซากด้วยไฟฟ้า โดยทำให้เนื้อเกิด rigor mortis ได้เร็วขึ้น (ภายใน 2 ชั่วโมง)

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

3. pH สุดท้ายในเนื้อ ขึ้นอยู่กับปริมาณไกลโคเจนที่สะสมในกล้ามเนื้อขณะฆ่า โดยไกลโคเจนจะถูกเปลี่ยนเป็นกรดแลกติกโดยเอนไซม์ ถ้า pH ต่ำกว่า 5.8 ทำให้เนื้อนั้นนุ่มกว่าปกติ เนื่องจากกรดแลกติกเป็นตัวที่ไปยับยั้งการเกิด protein linkages ระหว่างเส้นใยกล้ามเนื้อ

การเจริญเติบโตและสภาวะขณะฆ่า กล่าวคือสัตว์ที่มีการเจริญเติบโตที่เร็วกว่าจะมีเนื้อที่นุ่มกว่าเนื้อสัตว์ที่เจริญเติบโตช้า เนื่องจากการเจริญเติบโตเร็วทำให้น้ำหนักของร่างกายสูงกว่าเมื่ออายุเท่ากัน ทำให้เข้าฆ่าที่อายุน้อยกว่า เนื้อเยื่อเกี่ยวพันจึงน้อยกว่า

สีของเนื้อ

องค์ประกอบที่ทำให้เนื้อมีสีได้คือ heam proteins โปรตีนไมโอโกลบินและฮีโมโกลบิน มีส่วนของ heam ซึ่งเป็นธาตุเหล็กเป็นองค์ประกอบอยู่ตรงกลางของโมเลกุล ในกล้ามเนื้อที่มีการเอาเลือดออกได้ดีจะมีปริมาณไมโอโกลบินประมาณ 80-90 เปอร์เซ็นต์ ของรงควัตถุทั้งหมด ซึ่งมากกว่าฮีโมโกลบินมาก ปริมาณของไมโอโกลบินในสัตว์มากหรือน้อยขึ้นกับ สกุล อายุ เพศ กล้ามเนื้อและการที่สัตว์มีกิจกรรมมากน้อยเพียงใดด้วย (เยาวลักษณ์, 2536)

ไมโอโกลบิน (myoglobin; Mb) มีความสำคัญต่อการประเมินสีของเนื้อในสัตว์มีชีวิต พบว่ามีสมดุลกันระหว่าง purplish-red Mb form (deoxyMb) และ cherry-red form (oxyMb) แต่ระหว่างเนื้อที่ถูกเก็บรักษา Mb form ทั้งสองนี้ จะถูก oxidized อย่างรวดเร็วให้อยู่ในรูปของ brownish-red metMb (Faustman and Cassens, 1990) จากการศึกษาพบว่าสีของเนื้อกระบือปลักมีความเข้มกว่าสีของเนื้อวัว เนื่องจากความเข้มข้นของ Mb และขั้นตอนของการเกิด oxidation (Dosi *et al*., 2006) อีกทั้งจากผลการวิจัยยังบ่งชี้อีกว่า ความแตกต่างของอัตราการเกิด oxidation ของ Mb มีผลเนื่องมาจากชนิดของกล้ามเนื้อที่แตกต่างกัน (Bembers and Satterlee, 1975; Foucat *et al*., 1994) สีเนื้อนั้นมีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญต่อการตัดสินใจว่าเนื้อนั้นมีคุณภาพหรือไม่ของผู้บริโภค (Liu *et al*., 1996) โดยเกี่ยวข้องกับความสดใหม่ (Smith *et al*., 2000) เนื้อกระบือนั้นมีสีเข้มกว่าเนื้อวัวเนื่องจากมีอายุมากกว่า ดังนั้นผู้บริโภคจึงตัดสินเนื้อกระบือว่ามีคุณภาพต่ำกว่าสัตว์ชนิดอื่น (Sahoo and Anjaneyulu, 1997) แต่ปัจจุบันสัตว์ที่นำมาฆ่านั้นมีอายุน้อย ในเนื้อกระบือที่มีอายุระหว่าง 8-15 เดือนจะมีความสว่างกว่าเนื้อโค อิตาเลียน ฟรีเชียน (Gigli et al., 1993) ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เนื้อมีความสามารถในการอุ้มน้ำสูง มีไขมันแทรกต่ำ จากการทดลองของ Tateo *et al*. (2007) เปรียบเทียบเนื้อกระบือและเนื้อโคที่แช่แข็ง พบว่า ค่า pH และค่าการสูญเสียเนื่องจากการละลายของเนื้อกระบือนั้นสามารถถูกรักษาไว้ได้ด้วยการแช่แข็ง ค่า a* เพิ่มขึ้นตามอายุสัตว์ และลดลงหลังจากนำมาละลายน้ำแข็ง 4 วัน ในอายุฆ่าที่ 4 และ 8 สัปดาห์นั้นไม่พบความแตกต่างของการ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ความเข้มของสีเนื้อเมื่อเทียบกับเนื้อโคแต่ในอายุที่ 12 สัปดาห์ พบว่าเนื้อกระบือมีค่าสีแดงต่ำกว่าเนื้อโค

สีของเนื้อจะขึ้นอยู่กับชนิดของสัตว์ อายุ การทำงานของกล้ามเนื้อปริมาณเม็ดสีในเลือดและเม็ดสีในกล้ามเนื้อ และการเปลี่ยนแปลงของสีภายในกล้ามเนื้อ เป็นต้น สีของเนื้อนับเป็นลักษณะประการแรกที่บ่งบอกคุณภาพของเนื้อนั้น

กลิ่นและรสชาติ

เนื้อสดจะมีกลิ่นอ่อนและรสคล้ายโลหิต (blood like taste) จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องผ่านการทำให้สุก จึงจะช่วยให้ได้รสชาติที่ดีขึ้น เมื่อคนเราเคี้ยวเนื้อเส้นใยของเนื้อจะแตกตัวทำให้ของเหลวที่มีรสชาติรวมทั้งสารประกอบของกลิ่นระเหยได้ถูกปล่อยเข้าไปในปากด้วย เนื้อสัตว์แทบทุกประเภทมีสารประกอบที่ให้กลิ่นและรสชาติคล้ายคลึงกันแต่ปริมาณของสารประกอบนั้นๆจะแตกต่างกันออกไปทั้งนี้ย่อมแล้วแต่เนื้อสัตว์แต่ละประเภท เนื้อสัตว์แต่ละชนิดมีกลิ่นและรสชาติที่เป็นลักษณะเฉพาะตัวซึ่งขึ้นอยู่กับสัดส่วนของสารประกอบที่ทำให้เกิดกลิ่น นอกจากนี้อาจมีกลิ่นผิดปกติที่จากกลิ่นเพศของสุกรเพศผู้ที่ไม่ได้ตอนหรือกลิ่นจากอาหารที่ใช้เลี้ยงสัตว์ เป็นต้น (สัญชัย, 2547)

รสชาติของเนื้อมาจากปฏิกิริยา Maillard reaction ระหว่างกรดอะมิโน การรีดิวซ์น้ำตาล และการย่อยสลายกรดไขมัน (Gandemer, 1999; Mottram, 1998) จากการทดลองเปรียบเทียบขุนสัตว์ด้วยหญ้าและอาหารข้น พบว่าสัตว์ที่ได้รับอาหารข้นจะมีปริมาณของกรดไขมันลิโนเลอิกและอนุพันธ์สูงกว่าสัตว์ที่ได้รับหญ้าเป็นอาหารถึง 3 เท่าในเนื้อ โดยมีปริมาณของ alpha-linoleic acid (C18:3n-3), Phyt-1-ene และ Phyt-2-ene สูง (Elmore *et al*., 2004) จากรายงานการศึกษาของ Lorenz *et al*. (2002) ได้วิเคราะห์กลิ่นที่เกิดจากการระเหยหลังจากทำให้สุกด้วยการใช้ความดัน พบว่า กลิ่นที่เรียกว่า “green” ของเนื้อที่ได้รับอาหารเป็นหญ้านั้นมีความสัมพันธ์กับอนุพันธ์จาก oleic acid (C18:1 cis-9) และ C18:3n-3 และกลิ่นที่เรียกว่า “soapy” มาจาก linoleic acid (C18:2n-6) (สัตว์ได้รับอาหารข้น) Larick and Turner (1990) ให้เหตุผลความแตกต่างระหว่างสัตว์ที่ได้รับอาหารหยาบและอาหารข้นในโคเนื้อต่อการเพิ่มปริมาณของ PUFA และส่งผลให้เกิด oxidative stability ที่ต่ำกว่า โดยพบว่า antioxidant status ของเนื้ออาจมีผลต่อรสชาติและนำไปสู่ความแตกต่างในความสามารถในการยอมรับของเนื้อที่ได้รับอาหารหยาบและข้นที่แตกต่างกัน โดยในสหภาพยุโรปนั้นผู้บริโภคนั้นมีความรู้สึกต่อเนื้อที่ได้รับอาหารข้นว่ามีรสชาติดีกว่า แต่ในเนื้อโคที่ขุนด้วยหญ้านั้นจะได้รับการยอมรับน้อยกว่า (Melton, 1990; Mandell *et al*., 1998) แต่ในการทดลองของ Raes *et al*. (2003) วิเคราะห์องค์ประกอบของกรดไขมันอิสระและกลิ่นรส ในโค

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

Limousin และ Belgium Blue พบว่าสัตว์ที่ได้รับหญ้าเป็นอาหารนั้นมีกลิ่นรสของเนื้อดีกว่า เกิดจากอนุพันธ์ของอัลดีไฮด์ไม่อิ่มตัวที่มีมวลโมเลกุลต่ำ โดยเกิดจากการออกซิเดชั่นของ PUFA นั่นเอง

นอกจากนี้ยังมีปัจจัยอื่นอีก เช่น ความเครียดของสัตว์ก่อนตาย การบ่มเนื้อภายหลังการตาย การเก็บเนื้อและวิธีการทำให้เนื้อสุก

ตลาดการส่งออกเนื้อนั้นโดยทั่วไปต้องเป็นเนื้อแช่แข็ง แต่ในการซื้อขายในตลาดทั่วไปนั้นนิยมเนื้อแช่เย็น ซึ่งในสภาวะของการแช่เย็นนั้นทำให้มีผลต่อการเจริญเติบโตของจุลินทรีย์ (Lambert *et al*., 1992) ดังนั้นจึงมีการฉายแสงเพื่อควบคุมการเน่าเสียเนื่องจากเชื้อจุลินทรีย์ การฉายแสงจะทำให้เนื้อกระบือสามารถเก็บรักษาได้โดยปลอดจากเชื้อจุลินทรีย์ ถึง 4 สัปดาห์ที่อุณหภูมิ 0-3 องศาเซลเซียส (Naik *et al*., 1994) ในการเก็บรักษาเนื้อนอกจากการเน่าเสียเนื่องจากจุลินทรีย์แล้วยังส่งผลต่อการเกิดออกซิเดชั่นของกรดไขมันก็เป็นสาเหตุสำคัญต่อคุณภาพเนื้อระหว่างการเก็บรักษา ซึ่งส่งผลต่อกลิ่นรสของเนื้อสัตว์และการสูญเสียคุณค่าทางสารอาหาร ทำให้มีผลต่อการยอมรับของผู้บริโภค (Gray and Monahan, 1992) จากการทดลองของ Kanatt *et al*. (1997) ทำการฉายแสงเนื้อกระบือและวัดการเกิด lipid peroxidation จากการหา thiobarbituric (TBA) number พบว่าเนื้อที่ได้รับการฉายแสงมีการเพิ่มขึ้นของ TBA number เล็กน้อย และการฉายแสงทำให้ปริมาณกรดไขมันอิสระในเนื้อลดลงเมื่อเทียบกับเนื้อที่ไม่ได้ฉายแสง อีกทั้งเนื้อที่ฉายแสงสามารถเก็บรักษาได้ 4 สัปดาห์ที่อุณหภูมิ 0-3 องศาเซลเซียส ขณะที่เนื้อที่ไม่ฉายแสงเก็บได้เพียง 2 สัปดาห์เท่านั้น

นอกจากนี้ยังมีการปรับปรุงกลิ่นรสเนื้อกระบือบด เนื่องจากกระบือส่วนใหญ่เป็นกระบือที่มีอายุมากและปลดจากการทำงาน เนื้อกระบือจึงมีความหยาบและเหนียว จึงมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากเนื้อเพื่อสามารถเพิ่มผลตอบแทนจากเนื้อที่มีความเหนียวได้ (Anjaneyulu *et al*., 1990) แต่เนื้อที่ได้รับการบดแล้วนั้นหืนและมีสีน้ำตาลได้ง่าย เนื่องจากการเกิด pigment และ lipid oxidation ทำให้ผู้บริโภคไม่ยอมรับต่อรสชาติ เนื้อสัมผัสและคุณค่าทางสารอาหาร ซึ่งเป็นปัญหาที่สำคัญในการพัฒนากระบวนการผลิตเนื้อระดับสูง (Gray and Pearson, 1987) สำหรับการป้องกันการเกิดออกซิเดชั่นนั้นได้มีการศึกษามากมาย ทั้งการเติมสารเคมี พวก butylated hydroxyl anisole, propyl gallate, butylated hydroxyl toluene, phosphates, citric acid และ nitrite สาร nutritive antioxidant และเครื่องเทศ (Chan *et al*., 1994) โดยสารพวก antioxidant นั้นที่เป็นสารจากธรรมชาติ คือ carnosine โดยมีการทำงาน ส่งเสริมให้เกิดการยับยั้ง การเกิด lipid oxidation (Bekhit *et al*., 2004)

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ความชุ่มฉ่ำของเนื้อ (juiciness)

ความชุ่มฉ่ำเป็นปัจจัยสำคัญด้านการบริโภค ซึ่งมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องคือ โครงสร้างของเนื้อที่มีผลต่อความสามารถในการอุ้มน้ำของเนื้อ (water holding capacity) และยังมีผลต่อค่าการสูญเสียขณะประกอบอาหารด้วย ความชุ่มฉ่ำของเนื้อสามารถประเมินด้วยการตรวจชิม ตัวอย่างเช่น ขณะที่เคี้ยวอยู่ในปากทำให้รู้สึกว่าเนื้อไม่แห้ง และรวมทั้งไขมันที่แทรกในกล้ามเนื้อทำให้เนื้อชุ่มฉ่ำ และยังส่งผลให้เนื้อนั้นนุ่มขึ้น โดยสัญชัย (2547) กล่าวว่าเนื้อที่มีความชุ่มฉ่ำเมื่อเคี้ยวอยู่ในปากจะมีความรู้สึกไม่เหนียว และเนื้อไม่แห้ง ซึ่งส่วนใหญ่จะได้จากเนื้อสัตว์ที่ มีอายุน้อยหรือเนื้อที่มีความสามารถอุ้มน้ำได้ดี

ลักษณะเนื้อสัมผัสของเนื้อ (texture)

ผู้บริโภคมักยอมรับเนื้อที่มีลักษณะเนื้อสัมผัสแบบละเอียด (fine texture) โดยเนื้อที่มีความแน่นพอเหมาะ มีการยึดระหว่างมัดกล้ามเนื้อพอสมควร และมีการยึดกันของกล้ามเนื้อแต่ละก้อนด้วย ขนาดของมัดกล้ามเนื้อมีผลต่อลักษณะของเนื้อสัมผัส กล่าวคือ ถ้ามัดกล้ามเนื้อมีขนาดเล็กจะมีลักษณะเนื้อที่ละเอียดกว่าเนื้อที่ประกอบด้วยมัดกล้ามเนื้อขนาดใหญ่กว่าส่วนกล้ามเนื้อที่มีการใช้งานมาก ในขณะที่สัตว์มีชีวิตอยู่จะมีลักษณะเนื้อหยาบกว่ากล้ามเนื้อที่ใช้งานน้อยกว่า รวมทั้งเนื้อเยื่อเกี่ยวพันที่ห่อหุ้มกล้ามเนื้อส่วนที่ใช้งานมากกว่า ปัจจัยอีกอย่างที่มีผลต่อเนื้อสัมผัสคือการที่กล้ามเนื้อถูกเปลี่ยนในลักษณะ PSE-meat (Pale soft exudative), DFD-meat (Dark firm dry) และกรณีกล้ามเนื้อเปลี่ยนไปเป็นเนื้อสัตว์โดยที่ความเป็นกรดด่างค่อยๆลดลงตามปกติ (สัญชัย, 2547)

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (2532) พบว่ามีหลักฐานบางอย่างแสดงว่ากระบือยังคงรักษาความนุ่มของเนื้อไว้ได้ถึงแม้จะมีอายุมากกว่าโค ทั้งนี้เพราะการเชื่อมกันของเนื้อเยื่อต่างๆ ในกระบือจะมากขึ้นเมื่อมีอายุมาก และเนื่องจากเส้นผ่านศูนย์กลางของใยกล้ามเนื้อของกระบือจะเพิ่มขึ้นในอัตราที่ช้ากว่าโค ในการทดลองเดียวกับความนุ่มของกล้ามเนื้อโดยการวัดแรงตัดผ่านเนื้อ (shear force) พบว่าเนื้อลูกกระบือรุ่นอายุ 16-30 เดือน มีค่าแรงตัดเท่ากับเนื้อโคขุนพันธุ์แองกัส พันธุ์เฮียร์ฟอด และเนื้อลูกโคพันธุ์ฟรีเชี่ยนอายุ 12-18 เดือน ด้วยเหตุนี้ทำให้เกษตรกรสามารถจัดหาเนื้อนุ่มมาสนองความต้องการของตลาดได้

French *et al*. (2001) ศึกษาคุณภาพในการบริโภคของโคที่ได้รับอาหารหยาบและอาหารข้นที่แตกต่างกัน ในกล้ามเนื้อ LD พบว่า อาหารที่ได้รับก่อนฆ่าไม่มีผลต่อคุณภาพการบริโภค แต่เมื่อมีการบ่มเนื้อเพิ่มขึ้นสามารถเพิ่มความนุ่มของเนื้อ กลิ่นรส ความชุ่มฉ่ำ การสูญเสียน้ำเนื่องจากการทำอาหารและความพอใจโดยรวม แต่จากการศึกษาของ ชัยณรงค์ และจันทร์พร (2539) ได้ศึกษาเปรียบเทียบคุณสมบัติบางประการและการตรวจชิมเนื้อจากกระบือและโคลูกผสมบราห์มันที่

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ขุนด้วยอาหารข้น 3 ระดับ พบว่ากระบือที่ได้รับอาหารข้น 0 1.0 และ 1.5% จากกล้ามเนื้อสันนอก และกล้ามเนื้อสะโพก พบว่าค่าความนุ่ม รสชาติ ความชุ่มฉ่ำ ความพอใจโดยรวม และค่าแรงตัดผ่านเนื้อ ไม่มีความแตกต่างกันในทางสถิติแต่การบ่มเนื้อจะมีอิทธิพลต่อค่าแรงตัดผ่านที่ลดลง ซึ่งมีผลเช่นเดียวกับการทดลองในโค

นักวิจัยหลายประเทศ ได้ทำการทดสอบเกี่ยวกับรสชาติและความนุ่มของเนื้อกระบือซึ่งผลการทดสอบแสดงให้เห็นว่าเนื้อกระบือเป็นที่ยอมรับเท่าเทียมกับเนื้อโคและจากการทดสอบรสชาติสเต็กเนื้อกระบือในประเทศออสเตรเลีย มาเลเซีย เวเนซุเอลา และตรินิแดด ปรากฏว่าสเต็กเนื้อกระบือได้รับคะแนนนิยมสูงกว่าสเต็กเนื้อโค สำหรับการศึกษารสชาติเนื้อกระบือในประเทศตรินิแดดนั้นได้เชิญนักชิมอาชีพที่มีประสบการณ์ด้านเนื้อสัตว์มาเป็นผู้ทำการทดสอบเนื้อ โดยการนำเอาเนื้อสัตว์ 3 ชนิด โดยไม่บอกให้ทราบก่อนการทดสอบได้แก่ เนื้อจากกระบือภายในประเทศ เนื้อจากโครุ่นพันธุ์ผสมเพศผู้ (พันธุ์จาไมก้าเรด/ซาฮิวัล) และเนื้อลูกโคพันธุ์ผสมเพศผู้จากยุโรป ผู้ศึกษาได้นำเนื้อสัตว์ทั้ง 3 ชนิดนี้มาเก็บไว้ในห้องเย็นเป็นเวลา 1 สัปดาห์ ก่อนนำมาประกอบอาหาร ผลปรากฏว่าเนื้อกระบือ เนื้อโคพันธุ์ผสมจากยุโรป และเนื้อโคพันธุ์ผสมจาไมก้า-เรด/ซาฮิวัล ได้รับคะแนนนิยมจากผู้ชิม 14, 7 และ 5 คน ตามลำดับ ส่วนอีก 2 คน ลงความเห็นว่าเนื้อโคยุโรปด้อยกว่าเนื้ออีก 2 ชนิดซึ่งมีคะแนนเท่ากัน สรุปได้ว่า เนื้อกระบือได้คะแนนมากที่สุดโดยเฉพาะในเรื่องสีเนื้อและไขมัน ด้านรสชาติและด้านการยอมรับอื่นๆ ในด้านความหยาบ ละเอียดของเนื้อมีรายงานว่าแตกต่างกันเล็กน้อย เป็นที่ยอมรับว่าเนื้อของลูกกระบือมีความนุ่มมาก เนื้อลูกกระบือที่บริโภคกันได้จากลูกกระบือที่ฆ่าเมื่ออายุ 3-4 สัปดาห์ น้ำหนักซากประมาณ 59-66 เปอร์เซ็นต์ของน้ำหนักขณะมีชีวิต (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2532)

จากตารางที่ 7 แสดงข้อมูลคุณลักษณะของเนื้อกระบือที่อายุแตกต่างกันตามความต้องการของตลาดคือสัตว์ที่มีอายุ 6 เดือน และอายุ 15 เดือนพบว่าจากการวิเคราะห์ทางเคมีพบว่าเปอร์เซ็นต์ไขมันและความชื้นในเนื้อเพิ่มขึ้นตามอายุของสัตว์ คือ 2.1 และ 2.8 % ตามลำดับ แต่ไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญของเปอร์เซ็นต์โปรตีนและเถ้า (Cutrignelli *et al*., 1996; Failla *et al*., 2001)

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

Table 7 Chemical analysis of water buffaloes at different ages. (Cutrignelli *et al*., 1996; Failla *et al*., 2001)

Age (months)	Dry matter	Protein	Fat	Ash
6	23.0	20.4	1.5	1.1
15	25.8	21.2	3.6	1.0

สำหรับค่าสีของเนื้อพบว่าลดลงตามอายุของกระบือที่เพิ่มขึ้นโดยในกระบืออายุน้อยมีความเข้มของเนื้อมากกกว่า (ตารางที่ 8) สำหรับการวัดความนุ่มของเนื้อ โดยใช้การวัดแรงตัดผ่านของเนื้อที่ทำให้สุกแล้ว พบว่าไม่มีความแตกต่างเนื่องจากอายุที่มากขึ้น ความสามารถการอุ้มน้ำของเนื้อเป็นสาเหตุที่สำคัญมากต่อการตัดสินใจซื้อพบว่าในเนื้อสดนั้นมีความสามารถการอุ้มน้ำของเนื้อในกระบืออายุน้อยมากกว่าอายุมากแต่ในเนื้อที่ทำให้สุกแล้ว พบว่าไม่มีความแตกต่างกัน (Failla *et al*., 2001)

Table 8 Colour, tendency and water holding capacity (*Longissimus Torasic*) (Failla *et al*., 2001)

Age (months)	Colour			Tenderness(kg/cm^2)	WHC (%)	
	L	H	C	Cooked	Raw	Cooked
6	43.34	37.7	21.04	1.63	0.99	26.70
15	39.15	27.1	18.88	1.67	1.19	26.95

จากตารางที่ 9 แสดงปริมาณของกรดไขมันอิสระ พบว่ามีความแตกต่างของอายุ ดังนี้ สัตว์ที่มีอายุมากกว่าพบว่ามีกรดไขมันอิ่มตัวสูงกว่า โดยเฉพาะกรดไขมัน C16 และ C18 อีกทั้งพบกรดไขมันไม่อิ่มตัวชนิด C18:1 มากกว่า แต่ C18:2 น้อยกว่าในกระบืออายุมาก จากตารางเนื้อกระบือนั้นแสดงคุณลักษณะของเนื้อคุณภาพทั้งสองระดับอายุ (Cutrignelli *et al*., 1996)

Table 9 Fatty acids % of buffalo at different age. (Cutrignelli *et al*., 1996)

Age (month)	6	15
C16	17.7	21.6
C18	14.9	18.4
C18:1	39.1	43.3
C18:2	22.0	5.6
Saturated fatty acid	37.5	43.7
Unsaturated fatty acid	61.5	55.3
Saturated/Unsaturated fatty acid	0.6	0.8

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพเนื้อ

ชนิดของกล้ามเนื้อ

Dransfield (1994) รายงานว่าชนิดของกล้ามเนื้อมีอิทธิพลต่อคุณภาพเนื้อโดยเฉพาะความนุ่ม จากการทดลองของ Shackelford *et al*. (1995) พบว่าค่าเฉลี่ยของแรงตัดผ่านเนื้อในโคลูกผสมระหว่างเฮียฟอร์ด แองกัสและบราห์มัน มีค่าความแตกต่างกันในกล้ามเนื้อแต่ละชนิด โดยกล้ามเนื้อ *Psoas major* และ *Infraspinatus* มีความนุ่มมากกว่ากล้ามเนื้อชนิดอื่น มีค่าเฉลี่ยของแรงตัดผ่านเนื้อเท่ากับ 2.6 และ 2.7 กิโลกรัม ตามลำดับ ซึ่งค่าแรงตัดผ่านของกล้ามเนื้อทั้งสองไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่พบว่ามีค่าแตกต่างจากกล้ามเนื้อชนิดอื่น ($P<0.05$) ได้แก่ กล้ามเนื้อ *Triceps brachii*, *Longissimus dorsi*, *Semitendinosus*, *Gluteus medius*, *Supraspinatus*, *Biceps femoris*, *Semimembranosus* และ *Quadriceps femoris* โดยมีค่าเฉลี่ยของค่าแรงตัดผ่านเนื้อเท่ากับ 3.9, 4.1, 4.4, 4.3, 4.3, 4.3 และ 4.1 กิโลกรัม ตามลำดับ ซึ่งค่าแรงตัดผ่านเนื้อในกล้ามเนื้อดังกล่าวไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P>0.05$)

Anna *et al*. (1998) ศึกษาลักษณะของกล้ามเนื้อโครุ่นใน 4 กล้ามเนื้อพบว่า มีความแตกต่างกันของชนิดเส้นใยกล้ามเนื้อ การทำงานของเอนไซม์ในการเกิดเมแทบอลิซึมในกล้ามเนื้อ ST, LD, BF และ TB โดยมีเปอร์เซ็นต์ของเส้นใยกล้ามเนื้อชนิด red fiber เพิ่มขึ้นตามอายุ ทำให้มีความนุ่มของเนื้อเพิ่มขึ้น

การลดลงของ pH หลังฆ่า

Huff-lonergan *et al*. (1996) และ Koohmaraie (1996) รายงานว่า ปัจจัยที่สำคัญต่อความนุ่มของเนื้อคือการย่อยสลาย myofibrillar protein โดยเอนไซม์ calpain หลังฆ่า จากการทดลองของ Neath et al. (2007) เปรียบเทียบการลดลงของ pH ระหว่างการบ่มเนื้อในโคและกระบือแล้วพบว่าการลดลงของ pH หลังฆ่าในกระบือนั้นช้ากว่าโคอย่างมีนัยสำคัญโดยดูได้จากความเข้มข้นของกรดแลกติกแต่ไม่พบความแตกต่างของปริมาณไกลโคเจน อีกทั้งไม่พบความแตกต่างระหว่าง สัดส่วนของ slow: fast type muscle fibers ทำให้ทราบว่า myosin heavy chain type ไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของ pH และความนุ่มระหว่างเนื้อกระบือและโค ดังนั้นกระบือมีคุณสมบัติเทียบเท่ากับเนื้อโค

Huff-Lonergan *et al*. (1996); Geesink *et al*. (2006) รายงานว่า calpain1 (μ-calpain) คือสารตัวแรกที่มีผลต่อการย่อยสลายของโครงสร้าง myofibrillar โดยมีนัยสำคัญต่อความนุ่มของเนื้อ สำหรับเอนไซม์ย่อยโปรตีนอื่นๆ ได้แก่ calpain2 (m-calpain) และ proteasome นั้นมีหน้าที่ในการสลายโปรตีนต่อเนื่องหลังขั้นตอนการบ่มเนื้อ Boehm *et al*. (1998); Dutaud *et al*. (2006) พบว่า

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

calpastatin เป็นตัวยับยั้ง calpains 1 และ 2 มีส่วนเกี่ยวข้องกับการนุ่มของเนื้อโดยมีสหสัมพันธ์ทางลบกับความนุ่มของเนื้อ จากการทดลองของ Neath *et al*. (2007) เนื้อกระบือมี protease activity สูงกว่าในเนื้อโคอย่างมีนัยสำคัญ ($P<0.05$) แต่ไม่มีความแตกต่างของ calpastatin activity เนื้อกระบือมีการเกิด calpain activity สูงกว่าในโค มีผลต่อการเพิ่มความนุ่มของเนื้อกระบือเมื่อเปรียบเทียบกับเนื้อโค

การแช่ซาก

ความนุ่มของเนื้อมีความเกี่ยวข้องกับอุณหภูมิหลังฆ่าที่เหมาะสมระหว่าง 10-15 องศาเซลเซียส เมื่อซากได้รับอุณหภูมิที่ต่ำหรือสูงกว่าช่วงนี้จะเหนี่ยวนำให้เกิด cold และ heat shortening ตามลำดับ (Devine *et al*., 1999) อุณหภูมิโดยทั่วไปที่เหมาะสมของซากอุ่นในตลาดอินเดียนั้นอยู่ที่ 26 ±2 ºC โดยใช้เวลา 2-3 ชั่วโมง จากการทดลองระยะเวลาในการแขวนซากกระบือ 6 ชั่วโมงก่อนแช่เย็น (delayed chilled) เปรียบเทียบกับการแช่เย็นซากทันที (direct chilled) พบว่า เนื้อที่ทำการทดลองแบบ delayed chilled นั้นมีค่าแรงตัดผ่านของเนื้อต่ำกว่า และสามารถปรับปรุงคุณภาพด้านเนื้อสัมผัสได้สูงกว่าแบบ direct chilled แต่ไม่พบความแตกต่างในการทดลองการสูยเสียน้ำของเนื้อและความสามารถในการอุ้มน้ำ (Rathina *et al*., 2000)

Neath *et al*. (2007) ศึกษาความแตกต่างความนุ่มของเนื้อและการลดลงของ pH ในกระบือและโคหลังฆ่า พบว่า ที่นาทีที่ 40 หลังฆ่า กระบือมีการลดลงของ pH ช้ากว่าโค และเมื่อวัดแรงตัดผ่านเนื้อในกล้ามเนื้อ *Longissimus thoracis* (LT) และ *Semimembranosus* (SM) พบว่า วันที่ 2 7 และ 14 วันหลังฆ่าใน LT ของเนื้อกระบือมีค่าแรงตัดผ่านต่ำกว่าโค และในกล้ามเนื้อ SM มีค่าแรงตัดผ่านต่ำกว่าในวันที่ 2 หลังฆ่า Rathina *et al*. (2000) ได้ศึกษาอิทธิพลของการแช่เย็นต่อคุณภาพเนื้อของกระบือเพศเมียที่มีอายุ 4-5 ปี พบว่าคุณภาพของเนื้อที่ได้รับการแช่เย็น 18 ชั่วโมงหลังฆ่า มีค่า pH ลดลงเท่ากับ 6.0 ใน 3 ชั่วโมงเมื่อเทียบกับซากที่แช่เย็น 24 ชั่วโมงค่า pH จะลดลงเป็น 6.0 ใน 5-6 ชั่วโมงหลังฆ่า และส่งผลต่อค่าความอุ้มน้ำของเนื้อ

อาหาร

Larick *et al*. (1987) รายงานว่าการผลิตเนื้อโคในอเมริกาเหนือด้วยอาหารข้นจะมีรสกลิ่นที่ดีกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มที่ได้รับเพียงพืชอาหาร นอกจากอาหารที่ได้รับมีผลต่อเนื้อแล้วอายุและน้ำหนักฆ่าของสัตว์ก็มีส่วนเกี่ยวข้องด้วย จากการทดลองโคที่ได้รับอาหารทั้งสองแบบอย่างเต็มที่พบว่าซากของโคที่ได้รับอาหารข้นจะมีการเจริญเติบโตและไขมันหุ้มซากมากกว่ากลุ่มที่ได้รับพืชอาหารสัตว์ในระยะเวลาที่เท่ากัน เช่น น้ำหนักซาก ความหนาไขมันสันหลัง อายุเมื่อฆ่า อัตราการเจริญเติบโตก่อนฆ่านั้นมีผลต่อคุณภาพเนื้อ โดยเฉพาะความนุ่มและกลิ่นรส (Bowling *et*

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

al., 1978) สำหรับ French *et al*. (2000a) ได้ทำการทดลองผลของสัดส่วนหญ้าต่ออาหารข้น และหญ้าหมักต่ออาหารขันพบว่า สัตว์ที่ได้รับหญ้า 12 กก. และอาหารข้น 2.5 กก. จะมีความนุ่ม เนื้อสัมผัสและการยอมรับมากกว่ากลุ่มอื่นและเมื่อมีการบ่มเนื้อไว้ 2 วันหลังฆ่าเปรียบเทียบกับการบ่มระยะต่างๆ ที่มากขึ้นพบว่าไม่มีผลที่ต่างกัน

Bindner *et al*. (1986) พบว่า โคที่ได้รับอาหารข้นมีเปอร์เซ็นต์ซากและไขมันแทรกดีกว่ากลุ่มที่ได้รับอาหารหยาบเพียงอย่างเดียว และจากการทดลองของ McKeith *et al*. (1985) พบว่าการใช้อาหารพลังงานสูงในการเลี้ยงโคทำให้ความนุ่มของเนื้อเพิ่มขึ้น

องค์ประกอบสำคัญในเนื้อกระบือ

Conjugated linoleic acid (CLA)

ปัจจุบันผู้บริโภคได้เล็งเห็นความสำคัญในการบริโภคเนื้อที่มีคุณภาพมากขึ้น ทำให้เนื้อที่ผลิตภายใต้มาตรฐานที่กำหนดมีราคาสูง ประกอบกับความรู้ความเข้าใจของผู้บริโภคในด้านความปลอดภัยในการบริโภค เนื่องจากเนื้อสัตว์เคี้ยวเอื้องนั้นพบว่ามีความเสี่ยงต่อการเพิ่มระดับสารก่อมะเร็งและเนื้องอกสูง (Belury, 1995)

ในการศึกษากรดไขมันต่างๆ ในกล้ามเนื้อสัตว์เคี้ยวเอื้องได้มุ่งความสนใจไปยัง conjugated linoleic acid isomers (CLA) ซึ่งเป็นกรดไขมันที่เป็นประโยชน์ต่อสุขภาพมีศักยภาพในการป้องกันพยาธิวิทยาหลากหลาย อาทิเช่น โรคมะเร็ง โรคเส้นเลือดหัวใจอุดตัน และโรคเบาหวาน (Houseknecht *et al*., 1998; Ip *et al*., 1999; Lee *et al*., 1994)

องค์ประกอบหนึ่งที่พบในเนื้อสัตว์เคี้ยวเอื้องคือ conjugated linoleic acid (CLA) ซึ่งเป็นตัวการสำคัญในการเป็นสารต้านอนุมูลอิสระ (Visoneau *et al*., 1997) อีกทั้ง Lee *et al*. (1994) รายงานว่า CLA เป็นสารที่ลดภาวะไขมันอุดตันในเส้นเลือดและคลอเลสเตอรอล ซึ่งมีผลต่ออัตราส่วนของ low density lipoprotein : high density lipoprotein cholesterol โดย Belury (1995) และ Parodi (2002) รายงานว่า CLA ที่มีประโยชน์ต่อสุขภาพนั้นคือตำแหน่งและไอโซเมอร์ของ linoleic acids ที่อยู่ในรูปของ cis-9, tran-11 isomer จึงให้ความสำคัญเกี่ยวกับสัดส่วนของ n-6: n-3 และ CLA isomer ในอาหารของมนุษย์

ปัจจัยที่มีผลต่อปริมาณ CLA ในกล้ามเนื้อ เช่น ฤดูกาลที่แตกต่าง พันธุกรรมของสัตว์ และการดูแลการจัดการ แต่ปัจจัยที่มีความสำคัญคือ อาหาร เนื่องจากเป็นสารตั้งต้นของการเปลี่ยนรูปให้เป็น CLA Ha *et al*. (1990) รายงานว่าแหล่งของอาหารที่อุดมไปด้วย CLA คือหญ้าที่สัตว์เคี้ยวเอื้องได้รับเป็นอาหาร โดย CLA ที่พบในเนื้อเยื่อไขมันนั้นอยู่ในไขมันแทรก (intramuscular fat) ซึ่งมักพบในสัตว์ใหญ่ เกิดจากกระบวนการ hydrogenation ของ linoleic ในกระเพาะรูเมน และถูกส่งผ่าน

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

และดูดซึมในลำไส้เล็กเพื่อเก็บสะสมอยู่ในไขมันแทรก (Bauman *et al*., 1991) จากการทดลองของ Giuffrida *et al*. (2005) ศึกษาการสกัดไขมันจากเนื้อสันนอกของกระบือปลักและโคซีบู พบว่ามีปริมาณ CLA (1.83 และ 1.47 mg/g), CLA c9,t11 (1.27 และ 1.01 mg/g) และ CLA t10, c12 (0.56 และ 0.47 mg/g) และ CLA/LA ratio (0.10 และ 0.07) ในกระบือสูงกว่าโคอย่างมีนัยสำคัญ ($P < 0.05$)

การสังเคราะห์ CLA

โดยธรรมชาติ CLA ถูกสร้างจากการเกิด isomerisation และ biohydrogenation ของ กรดไขมันอิ่มตัวสายโซ่ยาว (polyunsaturated fatty acid; PUFA) ของแบคทีเรียในรูเมนและการ desatusation ของ tran-fatty acid ของ PUFA ในเนื้อเยื่อไขมันและต่อมน้ำนม (Griinari and Bauman, 1999) การเกิด isomerisation/ biohydrogenation ของ PUFA ในการเมแทบอลิซึม ไขมันของจุลินทรีย์ในกระเพาะรูเมนนั้น เพื่อสร้าง CLA โดยตรง หรือสารตั้งต้นที่สำคัญของ CLA โดยได้ผลผลิตสุดท้ายเป็น stearic acid สำหรับการทำงานหลักของ linoleic acid เพื่อสร้าง c9,t11-18:2 โดยการเกิด isomerisation และ t11-18:1 (trans-vacenic acid) และการ hydrogenation ซึ่งเป็นสาร intermediates ในกระบวนการ

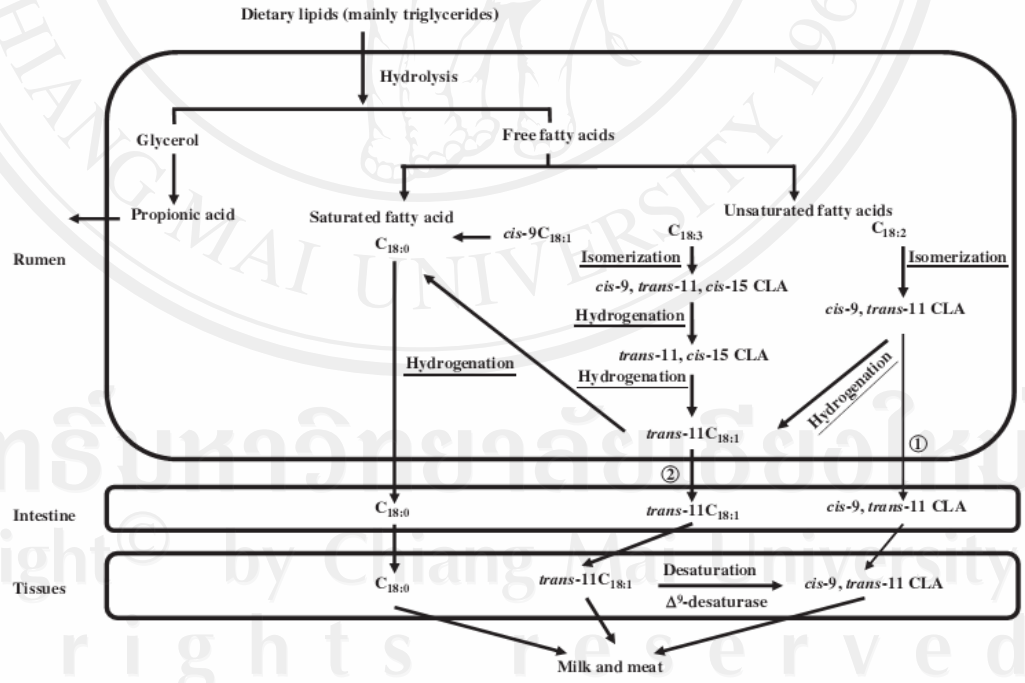

Figure 3 Lipid metabolism in the rumen and the origins of conjugated linoleic acid in ruminant products (Tanaka, 2005)

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

โดยทั่วไปแล้วจุลินทรีย์จะไม่มีการเมแทบอลิซึมโดย PUFA เพื่อเป็น stearic acid อย่างเดียว แต่เป็นเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น แบคทีเรียบางชนิดเช่น *Butyrivibolo fibrisolvens* นั้นมีความสามารถในการ isomerise cis-doublebonds ของ PUFA ให้อยู่ในรูปของ conjugated e/t double bonds และการเกิด hydrogenate CLA นี้อาศัย เอนไซม์ linoleate isomerase และ CLA reductase ซึ่งผลผลิตสุดท้ายของกระบวนการนี้คือ trans-vaccenic acid (t11-18:1) และจะถูก hydrogenated เป็น stearic acid (C18:0) โดยแบคทีเรียตัวอื่นๆ ในรูเมน (Kepler, *et al*. 1966; Hasfoot and Hazelwood, 1988) สำหรับ PUFA อื่นๆ เช่น alpha หรือ gamma linolenic acid จะเป็นสารตั้งต้นในการสร้าง trans-vaccenic และ stearic acid แต่จะเกิด intermediate ชนิดอื่นมากกว่า CLA (kepler *et al*., 1966; Harfoot and Hazelwood, 1988; Griinari and Bauman, 1999)

การเกิด isomerization และ biohydrogenation มีปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบคือ pH ในรูเมน (Bessa *et al*., 2000) การลดลงของ pH สามารถส่งผลต่อประชากรจุลินทรีย์ได้ (Van Soeat, 1994) ซึ่งจะส่งผลต่อรูปแบบของผลผลิตสุดท้ายของการหมัก ถึงแม้ว่ามีความสัมพันธ์ของการทำงานของรูเมนและปริมาณ CLA ในน้ำนมและเนื้อเยื่อไขมัน แต่มีหลักฐานที่แสดงว่ามีปริมาณของ CLA เล็กน้อยเท่านั้นที่จะถูกดูดซึมโดยตรงจากรูเมนและลำไส้เล็ก (Schmid *et al*, 2006)

Knight *et al*. (2003) พบว่าการเกิด desaturation ของ vaccenic acid คือ แหล่งสำคัญของ CLA ในเนื้อเยื่อไขมัน โดยมีสหสัมพันธ์สูงระหว่าง CLA และ trans-vaccenic acid โดย trans-vaccenic acid จะพบมากในสัตว์เคี้ยวเอื้อง (Bessa *et al*., 2000) (ภาพที่ 5)

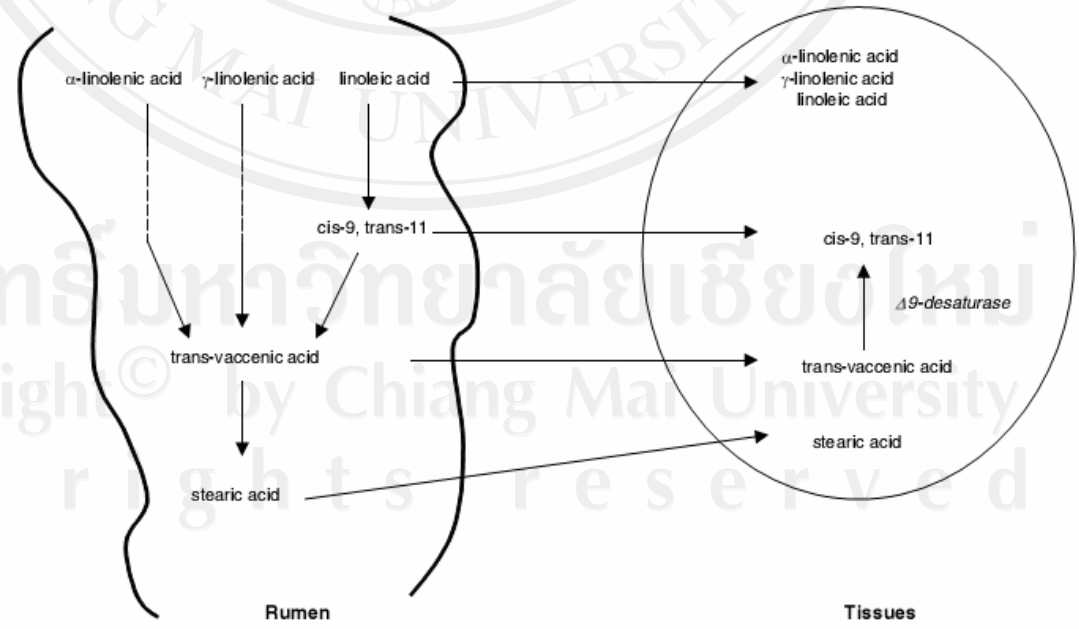

Figure 4 Biosynthesis of c9, t11-18:2 (Griinari and Bauman, 1999)

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ปัจจัยที่ส่งผลต่อปริมาณ CLA ในเนื้อสัตว์

มีปัจจัยมากมายที่ส่งผลต่อ CLA เช่น ความผันแปรของฤดูกาล พันธุกรรมของสัตว์ การผลิต แต่ปัจจัยที่ส่งผลสำคัญคืออาหารเนื่องจากเป็นสารตั้งต้นในการเปลี่ยนไปเป็น CLA ความเข้มข้นของ CLA ในเนื้อสัตว์แตกต่างกันตามชนิดของสัตว์ เนื้อสัตว์เคี้ยวเอื้อง มี CLA ในระดับสูงกว่าเนื้อสัตว์กระเพาะเดี่ยว

ความแตกต่างของ CLA ในสัตว์แต่ละชนิด (ตารางที่ 10) พบ CLA สูงสุดในเนื้อแกะ (4.3-19.0 mg/g lipid) และรองลงมาในเนื้อวัว (1.2-10.0 mg/g lipid) ส่วนในเนื้อหมู ไก่ และม้า พบว่ามีต่ำกว่า 1 mg/g lipid แต่ดูเหมือนว่าในเนื้อไก่งวงจะมี CLA ปริมาณที่สูง (2.0-2.5 mg/g lipid) ซึ่งยังไม่แน่ชัด (Chin *et al*.,1992; Fritsche and Steinhardt, 1998) อีกทั้งจากการทดลองของ Rule *et al*., 2002; de Mendoza *et al*., 2005) พบว่า มีปริมาณ CLA ใน bison (2.9-4.8 mg/g FAME), กระบือปลัก (1.83 mg/g fatty acid) และ Zebu (1.47 mg/g fatty acid)

Table 10 Mean of CLA content in various raw meats

Reference	Lamb	Beef	Veal	Pork	Chicken	Turkey	Horse
				(in mg/g fat)			
Chin *et al*. (1992)	5.6	2.9-4.3[b]	2.7	0.6	0.9	2.5	
Shantha *et al*. (1994)		5.8-6.8[b]					
Dufey (1999)	11.0[c]	3.6-6.2[a,c]		0.7[c]			0.6[c]
Ma *et al*. (1999)		1.2-3.0[b,c]					
Raes *et al*. (2003)		4.0-10.0[a,c]					
Badiani *et al*. (2004)	4.32						
				(mg/g FAME)			
Fritsche and Steinhardt (1998)	12.0[c]	6.5[c]		1.2/1.5[b,c]	1.5[c]	2.0[c]	
Rule *et al*. (2002)		2.7-5.6[a,b,d]			0.7[d]		
Wachira *et al*. (2002)	8.8-10.8[c]						
Knight *et al*. (2004)	19.0[c]						

FAME, fatty acid methyl ester

[a] Meat from different production systems/countries.

[b] Different pieces of carcass (and eventually different animals.)

[c] Only c9, t11-18:2 measured, [d] Only c9, t11-18:2 and t10, c12-18:2 measured.

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

อิทธิพลของอาหารสัตว์ต่อปริมาณ CLA

ความหลากหลายขององค์ประกอบอาหารสัตว์เคี้ยวเอื้องมีผลต่อระดับของ CLA ในเนื้อ (ตารางที่ 11) โดยทั่วไปปริมาณของ CLA จะมีความเกี่ยวข้องกับปริมาณของไขมันแทรก (intramuscular fat) แต่อย่างไรก็ตาม องค์ประกอบในอาหารสัตว์เคี้ยวเอื้อง มีความแปรผันกันมากส่งผลต่อระดับ CLA ในเนื้อ โดยทั่วไปปริมาณ CLA ในอาหารสัตว์สูงทำให้ปริมาณของไขมันแทรก สูงด้วย (Raes *et al*., 2004) อย่างไรก็ตามปริมาณ CLA จะแสดงเป็นปริมาณ mg/g ของ ไขมันระหว่างกล้ามเนื้อ (intermuscular fat) ซึ่งสามารถทำให้เพิ่มได้โดยกลยุทธ์การให้อาหารและองค์ประกอบอาหารสัตว์ ซึ่งวัตถุดิบอาหารที่อิทธิพลต่อปริมาณ CLA ในเนื้อสัตว์คือ

1. หญ้าสด การที่ CLA เพิ่มขึ้นใน intermuscular fat เมื่อเพิ่มการกินหญ้าสดโดยมี CLA 5.4 6.6 และ 10.8 mg CLA/g FAME เมื่อเปรียบเทียบกับ โคที่ได้รับอาหารข้นจะมี CLA เพียง 3.7 mg/g FAME (French *et al*., 2000)

2. Oilseeds การเสริมอาหารข้นให้กับโค Brown Swiss ด้วยเมล็ดทานตะวัน/ linseed (เพิ่ม fat 3%) เปรียบเทียบกับกลุ่มควบคุม (5.6 mg/g FAME) CLA ในไขมันใต้ผิวหนังของกลุ่มที่ได้รับเมล็ดดอกทานตะวันจะมี CLA เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ (7.8 mg/g FAME) (Casutt *et al*., 2000)

3. Vegetable oils ปริมาณของ CLA ต่อการได้รับจากการทดลองของ Mir *et al*. (2003) พบว่าในโคที่ได้รับอาหารควบคุม, เสริมด้วย sunflower oil 3% และ 6% ทำให้ปริมาณ CLA ในกล้ามเนื้อ LD เพิ่มขึ้น 2.0 และ 2.6 และ 3.5 mg/g lipid ตามลำดับ

4. Fish oil จาการทดลองของ Enser *et al*. (1999) รายงานว่า การเสริม fish oil ในโคชาร์โลเลย์มีผลต่อการเพิ่มขึ้นของ CLA ในกล้ามเนื้อ LD ที่ได้รับ จาก 3.2 เป็น 5.7 mg/g FAME

คอเลสเตอรอล

แม้ว่าคอเลสเตอรอลเป็นองค์ประกอบเล็กๆในอาหารแต่มีความสำคัญมาก เนื่องจากมีบทบาทต่อการเกิดโรคหัวใจ สามารถถูกออกซิไดซ์ได้ง่ายด้วย อุณหภูมิ แสง รังสี และส่งผลให้อยู่ในรูปของ คอเลสเตอรอล ออกไซด์ (Zubillaga and Maerker, 1991) คอเลสเตอรอลในเนื้อสัตว์นั้นมักถูกออกซิไดซ์ระหว่างที่มีการทำอาหาร โดยอัตราการเกิดออกซิเดชั่นนั้นขึ้นอยู่กับ เวลาในการทำอาหารและอุณหภูมิที่ใช้ จากการทดลองของ Kesava *et al*. (1996) โดยการทำอาหารและการเก็บรักษาต่อองค์ประกอบของกรดไขมันและการเกิดออกซิเดชั่นของคอเลสเตอรอลในเนื้อกระบือที่มีการทำอาหาร 2 แบบคือ ต้มและใช้ความดันพบว่าการเกิดออกซิเดชั่นในเนื้อที่ทำการต้มสูงกว่าเนื้อที่ทำให้สุกด้วยความดัน แต่สำหรับวิธีการเก็บรักษานั้นพบว่าการแช่แข็งไม่มีผลต่อการเกิดออกซิเดชั่นของคอเรสเตอรอล

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

Keasava *et al*. (1996) ศึกษาผลของการเกิดออกซิเดชั่นของไขมันและคอเลสเตอรอลต่อการทำอาหารและการเก็บรักษาในกระบือ พบว่าปริมาณไขมัน ฟอสฟอลิปิด คอเลสเตอรอล กรดไขมันอิสระ ไกลโคลิปิด และกลีเซอไรด์ เพิ่มขึ้นตามวิธีการทำอาหาร (boiling และ pressure cooking ตามลำดับ) แต่ไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากการเก็บรักษาทั้งในตู้เย็นและในตู้แช่แข็ง

กรดไขมันในเนื้อ

เนื้อโคกระบือนั้นเป็นเนื้อที่มีสารอาหารสูง และมีคุณค่า ที่สำคัญเป็นแหล่งโปรตีนและธาตุอาหารเช่น A B_6 B_{12} D E iron Zinc และ Selenium (Biesalski, 2005) แต่ในเนื้อนั้นก็มีไขมันอยู่สูง โดยเฉพาะกรดไขมันอิ่มตัว

กรดไขมันในผลผลิตที่ได้จากสัตว์เคี้ยวเอื้อง (เนื้อ นม และเนยแข็ง) ส่วนใหญ่จะมีปริมาณของกรดไขมันอิ่มตัวอยู่สูงเนื่องจากถูกผลิตโดยกระบวนการ hydrogenation ของกรดไขมันไม่อิ่มตัวที่อยู่ในอาหารสัตว์ สำหรับ palmitic และ myristic acids เป็นกรดไขมันที่เพิ่มการสังเคราะห์คอเลสเตอรอลซึ่งจะถูกสะสมให้เป็นไขมันชนิด low density lipoproteins (LDL) ซึ่งเป็นปัจจัยหลักต่อความเสี่ยงการเกิดโรคหัวใจในมนุษย์ (Moloney *et al*., 2001) จากรายงานพบว่าการที่โคกินหญ้าสามารถลด palmitic acids ในเนื้อโคได้ (French *et al*., 2000b) สัดส่วนของ n-6/n-3 PUFA ในเนื้อเยื่อไขมันของสัตว์เคี้ยวเอื้องนั้นโดยมากมักพบว่ามีอยู่สูงกว่าความต้องการของร่างกายมนุษย์ซึ่งส่งผลต่อการเพิ่มคอเลสเตอรอลในกระแสเลือด (Gibney, 1993) ดังนั้นการเติมแหล่งของ linolenic เข้าไปในอาหารสัตว์จะทำให้เกิดการสะสมของกรดไขมันชนิดนี้ในเนื้อเยื่อสัตว์และส่งผลดีต่อผู้บริโภคเพื่อปรับปรุงความสมดุลของสัดส่วน PUFA นั้นๆ (Ponnampalam *et al*., 2001)

จากการศึกษาผลของอาหาร (หญ้าและอาหารข้น) ต่ออัตราการสร้าง triglyceride และ phospholipids และกรดไขมันอื่นๆ ในเนื้อสันนอกของแกะพบว่า ในแกะที่ได้รับหญ้าเป็นอาหารจะมีปริมาณของ triglyceride ต่ำกว่าและมี phospholipids สูงกว่าแกะที่ได้รับอาหารข้น triglyceride ในแกะที่ได้รับหญ้าเป็นอาหารมีสัดส่วนของ palmitic acids (C16:0) monounsaturated fatty acids (MUFA), linoleic acid (C18:2n-6) and other (n-6) polyunsaturated fatty acids (PUFA) ต่ำกว่าและพบปริมาณของ stearic acid (C18:0), linolenic acid (C18:3n-3), cis 9, 11 trans C18:2 and trans monounsaturated fatty acids อีกทั้ง Aurousseau *et al*. (2004) รายงานว่าในแกะที่ได้รับหญ้าพบ MUFA, C18:2n-6 and (n-6) PUFA ต่ำกว่าและ C18:3n-3, (n-3) PUFA and cis 9, 11 trans C18:2 สูงกว่าแกะที่ได้รับอาหารข้น เช่นเดียวกับการทดลองของ Demirel *et al*. (2006) พบว่าการเพิ่ม

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

เปอร์เซ็นต์ของหญ้าเพื่อเป็นอาหาร นำไปสู่การเพิ่มกรดไขมันในไขมันแทรกในเนื้อแกะ โดยกรดไขมันชนิด n-3 PUFA จะพบในสัตว์ที่ได้รับหญ้าเป็นอาหารสูงกว่าในสัตว์ที่ได้รับอาหารข้น

Spanghero *et al*. (2004) รายงานว่า ไขมันแทรกในเนื้อกระบือนั้นมีเปอร์เซ็นต์ไขมันอิ่มตัวอยู่สูงกว่าเนื้อโค โดยพบว่ามีปริมาณของ stearic acid สูง แต่มี polyunsaturated fatty acid (PUFA) ในระดับต่ำมากเนื่องจากมีสัดส่วนของ n-6 PUFA/n-3 PUFA สูงกว่าอย่างมีนัยสำคัญ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

Table 11 Feeding induced changes in CLA proportions of intramuscular fatty acids

Feed (supplement)	Cattle	Sheep	Pigs	Chicken	Reference(s)
Grass (pasture)	+,±	+			French *et al*. (2000b), Poulson *et al*. (2004), Nuernberg *et al*. (2002), Aurousseau *et al*. (2004), Nuernberg *et al*. (2004), Santos-Silva *et al*. (2002), Sonon *et al*. (2004), Realini *et al*. (2004)
Sunflower seeds	+	+			Casutt *et al*. (2000), Santos-Silva *et al*. (2003)
Safflower seeds		+			Kott *et al*. (2003), Bolte *et al*. (2002)
Linseed	±,+				Casutt *et al*. (2000), Strzetelski *et al*. (2001), Stasiniewicz *et al*. (2000), Wachira *et al*. (2002), Enser *et al*. (1999), Demirel *et al*. (2004)
Rapeseed	(-)				Casutt *et al.* (2000)
Soybeans	±,+				Madron *et al*. (2002), Aharoni *et al.* (2004)
Chickpeas		+			Priolo *et al*. (2003)
Crushed raw flax	+				Aharoni *et al*. (2004)
Sunflower oil	+	+			Ivan *et al*. (2001), Mir *et al*. (2003), Mir *et al*. (2002), Noci *et al*. (2005)
Linseed oil		±			Szumacher-Strabel *et al*. (2001)
Rapeseed oil	±	±			Strzetelski *et al.* (2001), Stasiniewicz *et al.* (2000), Szumacher-Strabel *et al.* (2001)
Safflower oil		+			Mir *et al*. (2000b)
Soybean oil	±,-	+			Beaulieu *et al.* (2002), Griswold *et al*. (2003), Santos-Silva *et al.* (2004)
Fish oil	+	±			Enser *et al*. (1999), Demirel *et al*. (2004), Wachira *et al.* (2002)
CLA			+	+	Lauridsen *et al.* (2005), Bee (2001), Eggert *et al*. (2001), Joo *et al*. (2002), , Sirri *et al.* (2003), Szymezyk *et al*. (2001)
Partially hydrogenated oil/fat			+		Gläser *et al.* (2002)
Ruminally protected lipid supplement	±				Scollan *et al*. (2003)

+ Means significant increase, - means significant decrease, ± means no effect, brackets mean non-significant changes.

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved